Установа “Гомельскі абласны цэнтр народнай творчасці”

Васіль Ткачоў

# Мая **жонка хоча** замуж

*П’ЕСЫ*

г.Гомель

2010

# МАЯ ЖОНКА ХОЧА ЗАМУЖ

*Сур’ёзны жарт у дзвюх дзеях*

Дзейныя асобы:

С а м, альбо Самусь Анатоль Міхайлавіч.
Ж а н а, яго жонка.
П л а т о н, іх сусед.
Я н а, яго жонка.
І н а, жанчына, пра якую да пэўнага часу мала што вядома.

*Усе героі – ад 30 да 40 год. Хаця як паглядзець на іх з боку.*

*Нашы дні. Горад.*

## Д з е я п е р ш а я

*Зала ў звычайнай гарадской кватэры. Шафа (абавязкова), канапа, стол, тэлевізар, у вазоне стаіць фікус.*

*У пакоі Жана і Яна. Жана праціpae лісточкі фікуса. Яна гартае часопіс. Яе нешта у ім зацікавіла, і таму яна крыўляецца, быццам перад люстэркам, трымаючы часопіс на выцягнутай руцэ...*

Я н а. Ну, і што ж ты вырашыла, суседка?

Ж а н а. Вырашыла. Я вырашыла : выходзіць замуж!..

Я н а. Дык ты ж, здаецца, замужам?

Ж а н а. Так, замужам. І нямала год. А толку? Фікус вось сама даглядаю, як бачыш. А я марыла... заўсёды марыла... займець уласную кватэру... Кватэра ёсць, не скарджуся... І ў ёй, у той кватэры, развесці шмат кветак...самых прыгожых, якія толькі ёсць на свеце... І нават уяўляла, як мае дзеці... дзяўчынка і хлопчык... у мяне дзяўчынка на першым плане заўсёды стаяла... я вельмі хацела, каб першай нарадзілася іменна дзяўчынка, памочніца...

Я н а. Ага. Чакай! Надапамагае!..

Ж а н а. І ў сне нават бачыла, як будуць мае дзеці праціраць вось гэтыя лісточкі... паліваць кветкі... А сёння я паліваю і праціраю гэты абрыдлы фікус сама... І кветак у мяне, як бачыш, больш няма... Толькі адзін фікус... Для каго тыя кветкі?..

Я н а *( агледзелася па баках, асцярожна)*. Дык вазьмі і нарадзі...

Ж а н а. Ад каго?

Я н а. Ці мала прыгожых мужчын?

Ж а н а. Лёгка сказаць.

Я н а. Ды і ты ж прывабная жанчына. Ну! І ўсяе справы!..

Ж а н а. А Сам мой, думаеш, пагадзіцца? Ён жа ведае, што дзяцей у нас няма па яго віне. Адкуль, скажа, яно ўзялося?

Я н а. Твой Сам і сам не гам, і другому не дам, гляджу! Ух!.. *(Трасянула кулаком).*

Ж а н а. А ты думала. Яшчэ той фрукт. «Кахаю», і ўсё.

Я н а. Хоць раўнуе?

Ж а н а. О, яшчэ як! На гэта ён здатны.

Я н а. Паслухай, суседачка, паслухай, Жаначка! А што, калі... а што, калі яго спакусіць мне?..

Ж а н а. Не разумею.

Я н а. І я, здаецца, не разумею... Не тое хацела сказаць... Пачакай, пачакай!.. *(Думае).*

Ж а н а. Ты, відаць, хацела сказаць, каб я спакусіла твайго Платона?

Я н а. Ты...

Ж а н а. А якая карысць майго спакушаць? Дзеля толькі спартыўнага інтарэсу?

Я н а *(на адным дыханні)* ...майго Платона?

Ж а н а. Ага. Яго. Ён таксама прыгожы мужчына.

Я н а. Прыгожы, але не... але не надта ён ў гэтым плане каб... гультаяваты... Чужыя мужчыны, скажу табе, куды лепшыя!..

Ж а н а. Платон для мяне якраз і чужы..

Я н а. Жана, ну што ты гаворыш?! Што табе даўся мой Платон?! Ці на ім толькі свет сышоўся?

Ж а н а. А гэта ідэя!

Я н а. Хаця я, скажу табе шчыра, чужых мужчын і не ведаю зусім... Сяброўкі кажуць...

Ж а н а. Даруй, Яначка. Ды я так, ад няма чаго рабіць. Ён, дарэчы, мне і не падабаецца, як мужчына, твой Платон. Не-а. Хаця чалавек харошы.

Я н а. Не ведаю, гэта добра ці не? З аднаго боку... а з іншага?..

Ж а н а. Гаспадар ён, а так!.. Не хвалюе... абыякавая я да твайго Платона...

Я н а. Цвікі сама не забіваю. Гэта праўда. І тое добра.

Ж а н а. Шчаслівая, мусіць?..

Я н а. Калі чалавек шчаслівы, ён шчасця не заўважае, праходзіць міма яго...

Ж а н а. Дык што ты мне яшчэ хацела параіць, Яна?

Я н а. З’ездзі ў Крым. Ці яшчэ куды... Пяску цяпер гэтага ўсюды хапае...

Ж а н а. Навошта?

Я н а. Ты як маленькая!

Ж а н а. Не адпусціць мой Сам, мой Самусь Анатоль Міхайлавіч.

Я н а. Пачакай. Пачакай, суседачка!.. *(Выходзіць).*

*З’яўляецца Сам. У яго добры настрой. Нешта напявае, кідае на канапу сумку.*

С а м. Еду! Еду, дарагая і каханая мая! Нарэшце! *(Чмокнуў жонку ў шчаку).* Я пераканаў шэфа, што трэба ехаць у гэтую камандзіроўку толькі мне!.. Калі хочаце мець уяўленне пра тое, як растуць у нас лясы і што маюць з гэтага нашы людзі!..

Ж а н а. Есці будзеш?

С а м. І есці буду! Усё буду! Білет узяў, яшчэ ў мяне пару гадзін ёсць да аўтобуса. Разумееш, буду начаваць у лесе, каля вогнішча!.. Юшка!.. Водар соснаў!.. Прыгажосць!..

*З ‘яўляецца Яна.*

Яначка, у цябе на шчацэ ямачка!

Я н а. Дзякуй за камплімент, Анатоль Міхайлавіч.

С а м. Няма, няма за што, суседачка!

Я н а. Мяне і Платон мой пакахаў за тое, што ў мяне ёсць ямачка...

С а м. А Платон ведае справу!.. Ну і Платон!.. Ну і спакуснік!.. Дык што там у цябе? Паперка, нейкая, бачу, у руках?

Я н а. Не паперка – пуцёўка...

С а м. Куды, калі не сакрэт?

Я н а. У Крым. У санаторый.

С а м. Едзеш у санаторый?

Я н а. У тым - та і справа, што не... Выдалі на працы, а як я паеду, на каго Сашку свайго пакіну? Спярша загарэлася, а потым перадумала.

С а м. Не дуры!.. Іш!.. «На каго Сашку?» Платон, відаць, не адпускае? А?

Я н а. Платон?

С а м. Але!

Я н а. Па ім дык... хоць на Месяц... хоць на Марс...

С а м. Дык у чым тады праблемы?

Я н а. Мы вось параіліся з Платонам... і я рашыла... што не будзем вяртаць пуцёўку ў наш прафсаюз, а аддадзім яе суседзям...

С а м. Гэта ж што ў нас за суседзі такія?

Я н а. Вы.

С а м. Мы?

Я н а. Вы.

С а м. Пачакай, пачакай, пачакай, нешта я нічога не магу зразумець?

Я н а. А што тут разумець? Няхай вось Жана з'ездзіць у Крым, адпачне... Яе ж нічога не трымае... Фікус я палью... лісточкі пратру... Магу для цябе, Сам, і што-небудзь прыгатаваць. Каб з голаду не памёр. Смачненькае.

*Сам плюхнуўся на канапу. Жана прынесла ваду, пырскае на яго.*

Я н а. Што гэта з ім? А, зразумела!..

Ж а н а. У цябе, мусіць, тэмпература? *(Прыклала руку да лба).* Не сказала б...

Я н а. Так хутка яна не скокне.

С а м. Фікус бачу... Наш фікус... Ці гэта пальма?.. Я дома ці на беразе Чорнага мора?.. Дзе я, Жаначка?..

Ж а н а. Ты – дома, Сам.

С а м. А ты?

Ж а н а. І я.

С а м. Сядзь каля мяне. Пасядзі побач. Прытуліся.

*Жана села побач з Самам, той абняў яе.*

Я н а. Дык што мне рабіць з пуцёўкай?

Ж а н а. Чаму ты маўчыш, Сам?

С а м. Ты яшчэ тут, Яна?

Я н а. А дзе ж мне быць?

С а м. Дома. Дома, дома, суседачка...

Я н а. Дом нікуды не падзенецца, а пуцёўка на курорт можа згарэць.

С а м *(узняўся з канапы, крыху хістаецца).* Яна можа згарэць і на курорце.

Я н а. Калі я паеду сама, не дам ёй згарэць. Але ж я не паеду.

С а м. Едзь, едзь, не пазбаўляй сябе радасці.

Я н а. Жана! А ты чаму маўчыш? Быццам язык праглынула?

Ж а н а *(таксама ўстала з канапы, амаль абыякава).* Пакінь пуцёўку... Няхай паляжыць у нас... Да яе, відаць, да пуцёўкі гэтай, таксама трэба прывыкнуць... Гэта каб кожны дзень яны табе траплялі ў рукі...

С а м. Не! Не трэба! Гэта ўсё роўна, што пакінуць у нашым доме траціл і пласцід, ці як ён там называецца, – будзе тэракт, будзе выбух! Ты чуеш, Яна?

Я н а. Не зразумею, як вы жывеце?

С а м. А што тут разумець?! Што?!

Я н а. Хто тут у вас галоўны? Хто гаспадар?

*Сам і Жана пераглядаюцца, паціскаюць плячыма: а і сапраўды, хто?*

Ж а н а. Я ці ты?

С а м. Ты ці я?

Я н а. Ну, вось... Безуладдзе. Я так і ведала. Жана мае магчымасць паехаць у санаторый, а муж супраць. Не чую каманды ад мужа: «На курорт, любімая!» Ці я не тое нешта сказала?

С а м. Яначка, ды я гэтых пуцёвак магу дастаць – ведаеш, колькі?

Я н а. Чаму ж тады не дастаеш?

С а м. Я кахаю Жану! І я павінен яе кахаць толькі адзін! Разумееш? Адзін!

Я н а. Каб кахаў, дык адправіў бы жонку на мора!.. *(Рашуча выходзіць, але пуцёўку пакінула).*

*Паўза.*

С а м. Гэта яна што, сур'ёзна?

Ж а н а. Што, сур'ёзна?

С а м. З курортам?

Ж а н а. Сур'ёзна.

С а м. І ты б паехала?

Ж а н а. Чаму б – «паехала?» Паеду!

С а м. Ты... гэта... добра... падумала? Абмазгавала... гэта... добра?..

Ж а н а. Ты ж ездзіш... начуеш каля вогнішчаў... юшку сёрбаеш... Адкуль я ведаю, з кім?

С а м. Ну з кім я магу тую юшку сёрбаць? З ляснічым, і толькі! Ці з леснікамі! Бывае, у калгасе на сеялцы катаюся... у час пасяўной..

на стог забіраюся, каб распытаць чалавека, які яго вяршыць... Ды і праца ж у мяне такая, што ніяк без камандзіровак. Людзі прагнуць слухаць радыё. І я павінен здабываць для іх ежу... Не рабі глупстваў, Жаначка! Прашу цябе! Ну, кахаю калі ж!.. Толькі цябе!..

Ж а н а. Я хачу замуж..

С а м. Што?!

Ж а н а. Што чуў.

С а м. А ты дзе? Не замужам хіба?

Ж а н а. Так, і даўно. Дзесяць год, здаецца. А фікус сама праціраю.

С а м. Хочаш, я буду?

Ж а н а. Дзіўны ты чалавек, Сам.

С а м. Я ведаю. Я дзіўны. Але я не куру. Зрабі папраўку на гэта. І не п'ю... можна сказаць.

Ж а н а. А Платон і п'е, і курыць, і двух дзетак мае... Яны ж нашы равеснікі... А мы?..

С а м. Хочаш, возьмем?

Ж а н а. Навошта браць, калі я магу нарадзіць?

С а м. Ад каго?

Ж а н а. Ну, хоць бы і... не ад цябе.

С а м. Не ад мяне?

Ж а н а. Ад цябе не атрымліваецца...

С а м. Фу, чорт! Пашкадуй! Ну адкуль я ведаю, чаму не магу? Куды яно ўсё тое падзелася, з чаго дзеці бяруцца?! Хто скажа? Які Глоба? Які Настрадамус?

Ж а н а. Тады змірыся, Сам, змірыся. І зразумей мяне. Ну, возьмем хлопчыка ці дзяўчынку...

С а м. Возьмем. Я згодны. Хоць сёння.

Ж а н а. Будзе ён нам чужы. Як не мяркуй. А вось калі я нараджу, то напалову дзіця будзе для цябе родным... па маёй лініі...

С а м. Не магу дапяць... Пачакай, дай сабрацца з думкамі... Напалову?.. Родным?.. Па тваёй лініі?..

Ж а н а. А для мяне дык і зусім родным будзе тое дзіця... Ну, зразумеў?

С а м. Зразумеў. Я, здаецца, зразумеў... Але ж што гэта атрымліваецца? З табой павінен нехта шуры-муры...пераспаць нехта... павінен?

Ж а н а. Кароль Артур, здаецца, не мог мець дзяцей, дык ен прывёў свайго друга, васала...

С а м. Дык дзе я табе вазьму свайго друга? Тым больш – з салам? Ён што, з Украіны павінен быць? Хахол?

Ж а н а. Падумай, Сам. Паедзеш у камандзіроўку, час будзе... каля вогнішча ці дзе там... на той жа сеялцы ці на стозе... над маёй прапановай падумай...

С а м. Не паеду! Ад-бой! Дома разгортваюцца такія падзеі, бачу, што ўсё самае цікавае будзе на гэтых квадратных метрах, дзе мы стаім. Гарачая кропка – тут!.. Барадзіно!.. На нас пруць французы!..

Ж а н а. А з работы цябе не папруць?

С а м. Што-небудзь прыдумаем. *(Стукае у сцяну).* Платон, зайдзі! *(У руху).* Так, адзін рэпартаж мы зробім тут... астатнія – паглядзім, дзе...

*З'яўляецца Яна.*

Я н а. Платона няма, пабег у краму. За малаком.

С а м. Скажы, каб зайшоў, як вернецца.

Я н а. Я з ім не размаўляю.

С а м. Даўно?

Я н а. Не, як ад вас прыйшла... Ты яму запіску напішы, Анатоль Міхайлавіч. Я перадам.

С а м. Напішу. Не цяжка. *(Напісаў).* За што паскубліся? Відаць, пад прымусам выпраўляе цябе на курорт, а ты не хочаш ехаць?

Я н а. Каб жа!.. Ужо піва недзе выпіў, булькач. Ці можа яшчэ чаго. Вочы блішчаць, бачна ж!.. Як на малодзенькіх усё роўна глядзіць... Заяўляе: «Я ўжо тыдзень не піў!» Дык я ў яго і спыталася: з якога гэта часу ў тыдні стала два дні? Хмыкнуў, пыкнуў, і пабег за малаком. А запіску я перадам. *(Выходзіць).*

Ж а н а. Абедаць будзеш?

С а м. А як жа!

Ж а н а *(накіравалася на кухню, але спынілася).* Дык ты што, і сапраўды ў камандзіроўку не паедзеш? *(Знікла).*

С а м. Выкручуся. Сам сам ведае, што робіць. За мяне не хвалюйся. *(Дастаў з сумкі дыктафон, паклаў на стол).*

Г о л а с Ж а н ы. Ежа на стале.

С а м. Іду-у!..

*На парозе з'яўляецца Платон.*

П л а т о н. Прывітенне, сусед!

С а м. Ага, правітанне, Платон.

П л а т о н. Пісаў?

С а м. Кожны герой павінен напамінаць пра сябе, каб яго не забыла чалавецтва!..

П л а т о н. Пасля ўчарашняга не запомню…

С а м. Так, так. Пісаў. Заказным. Ты мне патрэбны.

П л а т о н. Трэцяга няма, ці што?

С а м. Не, нас пакуль усяго двое.

П л а т о н. А мне сёння якраз і можна – адгул у мяне.

С а м. А ў мяне, адчуваю, будзе прагул. Але! Але каб яго не было, выручай.

П л а т о н. Ці першы ж раз? Дзела знаёмае.

С а м. Піва будзеш? Безалкагольнае? *(Адкупорыў слоік).*

П л а т о н. Ад безалкагольнага піва да гумавай жанчыны – адзін крок. Дзе тая штука, у якую гаварыць трэба?

С а м. На стале. Добра… Пойдзем далей. Але паколькі ў мяне дома няма такой тэхнікі, на якой бы я змог зманціраваць рэпартаж з лесу… то будзем гаварыць сур'ёзна, без лішніх слоў…

П л а т о н. З лесу раней не было…

С а м. Будзе. Цяпер перабіраемся ў лес.

П л а т о н. З фермы было… з поля было… капусту ссякалі… пад глыбокую восень… як мароз ударыў… помніш?…Я сякерай на тваёй кухні тады два качаны раскалашмаціў… па храпцы мяціў…

С а м. Памяць у цябе добрая, Платон.

П л а т о н. Не скарджуся. Ну, што гаварыць?

С а м. Усё пра лес. А калі махну рукой, перакуліш шафу…

П л а т о н. Яна ж новая!

С а м. Ведаю.

П л а т о н. Шкада, можа паламацца… рассыпацца… А?

С а м. Эфір патрабуе ахвяр.

П л а т о н. Ну, калі эфір-кефір…

Г о л а с Ж а н ы. Ты есці ідзеш ці не?

С а м. Пачакай, зраблю рэпартаж з лесу, і адразу на кухню. Адразу. Есці, між іншым, спярша трэба зарабіць.

П л а т о н. А мая не размаўляе. Надзьмулася, як святочны шар. Шчокі то чырвоныя, то ружовыя…

С а м. Ведаю. Не звяртай увагі.

П л а т о н. Не звяртаць – не атрымліваецца…

С а м. Падрыхтаваліся! Увага! *(На дыктафон).* І вось мы ў лесе. Лес маніць да сябе не толькі грыбнікоў і аматараў адпачынку, але і людзей, што верай і праўдай служаць яму. Лес – наша багацце. Лес – гэта сталы і табурэткі, падлога ў кватэрах, хаты ў вёсках…

П л а т о н н *(нібы між іншым).* Дамавіны таксама з лесу робяць.

С а м *(крэкнуў, скасавурыўся на Платона).* Ды што там гаварыць!.. Што такое лес, мы ведаем з дзяцінства. Давайце падыдзем да людзей, што працуюць у лесе, бліжэй, пацікавімся, як ідзе ў іх праца...

П л а т о н *( у дыктафон, адкашляўшыся).* Зямля ў нас такая, што і сасна расці не хоча... Паглядзіце вунь – пясок, што ў Каракумах.

*С а м падказвае жэстамі, каб гаварыў больш партыятычна.*

Ды куды тым Каракумам?! Сахара!.. Непрасветная!..

Аднак расце, расце сасна, куды яна падзенецца!.. Цягнецца!.. Лес жа вырошчваць трэба. Ну. Што і робім. Іншы раз наперакор лагічнаму, здавалася б, сэнсу. Сёлета я са сваімі людзьмі пасадзіў дзесяць гектараў сасны з бярозай... калі не больш... хто там мераў?... а ўсяго па лясніцтву пасаджана уго колькі гектараў!.. Вокам не абняць... А што з карнявой губкай рабіць? Замучыла, нішчыць сасну, падла!..

С а м *(нервуецца).* Дзякуй, дзякуй, Сідар Сідаравіч. А цяпер пяройдзем на ўчастак, дзе рабочыя пілуюць лес. *(Узмах рукі).*

*Платон перакуліў шафу.*

Толькі што вы пачулі, як упала чарговая сасна. Можна вас на хвіліначку, спадар? Я звяртаюся да рабочага, які толькі што заваліў чарговую сасну. Зараз мы даведаемся, хто гэта за такі ў нас тут спрытны лесаруб. Прадстаўцеся, калі ласка.

П л а т о н *(змяніў голас).* А, ага!.. Гэта Сідар Сідаравіч у нас працуе на тым участку... дзе саджаюць лес... а дзе яго піляць – я, значыць... Раман Раманавіч Цвік... па-руску калі – гвозд... галоўны тут. Адным словам, працуем! Сасну за сасной!.. Толькі падавай!.. Што яшчэ сказаць? З-за гэтай работы няма калі і ў краму збегаць... Не падумайце чаго лішняга... Хлеба купіць, каўбаскі... каб заку... каб закуток які знайсці ў нашым лесе і перакусіць... Усё працуем і працуем, так сказаць!.. Пайду абедаць. Вы не хочаце адведаць з намі крупніку?

С а м. Прыемнага апетыту вам, Раман Раманавіч! А за запрашэнне адведаць крупніку – вялікі дзякуй. Мяне вунь і жонка кліча... Цьфу ты!..

П л а т о н. Ды мы заўсёды, ага!..

*С а м пацiснуў руку Платону.*

І гэта ўсё?

С а м. Не. Яшчэ два рэпартажы трэба зрабіць.

П л а т о н. Не ў тым плане... Ты ж ганарар атрымаеш. А я?

С а м. Зразумеў! *(Выходзіць, вяртаецца).* Нас запрашаюць. За стол, сусед!

П л а т о н. За стол дык за стол. *(Агледзеўся па баках).* Пакуль маёй няма...

*Знікаюць.*

*Званок у кватэру. Жана адчыняе дзверы. На парозе з'яўляецца Іна. Па жываце відаць, што яна цяжарная.*

І н а. Добры дзень.

Ж а н а. Добры. Вам да каго?

І н а. Зайсці можна?

Ж а н а. Заходзьце.

І н а. Тут пражывае Самусь Анатоль Міхайлавіч?

Ж а н а. Тут...

І н а. Дома, бачу. Выдатна. А на рабоце сказалі, што ён у камандзіроўцы.

Ж а н а. Збіраецца...

І н а. Цудоўна. Дзе ж ён? *(Кліча).* Каханчык! Да цябе прыйшлі!.. Двое!.. *(Пагладзіла жывот).* Чакаем!.. *( Ходзіць па кватэры, заглядвае ў кожны куток, ацэньвае абстаноўку).* Не вельмі каб... Чакала большага... Антыкварыяту ўвогуле няма... Сціпла, надзвычай сціпла...

Ж а н а. Чаму ж вы тады прыйшлі, калі вам сказалі, што Самусь у камандзіроўцы?

І н а. Я б і з вамі пагаварыла. Як жанчына з жанчынай. Розніцы вялікай няма. Дык дзе ён, грэшнік?

Ж а н а. На кухні. Абедае.

Я н а. Дык ён што, глухі ў вас?

Ж а н а. Мяне чуе. Заўсёды.

І н а. Зразумела: трэнінг.

*З кухні выглядвае Платон.*

П л а т о н. А, я думаў... *(папярхнуўся)...* мая прыйшла. *( Імгненна знікае).*

І н а (*услед Платону).* Куды ж ты, каханчык мой? *(Жане, якая, здаецца, нічога не разумее).* Гэта і ёсць ён, Самусь. Ён у мяне інтэрв'ю браў, Самуся я добра запомніла: вось што пасля таго інтэрв'ю атрымалася…. *(Пагладзіла жывот).*

Ж а н а *(смяецца).* Насмяшылі вы мяне, жанчына!.. Па-першае, гэта не той чалавек, да якога вы прыйшлі…

Я н а. Хіба?

Ж а н а. Уявіце сабе. А, па-другое, ад майго Сама – гэтага не бывае… *(Акруглiла жывот).* І рада б, як кажуць, старацца…

І н а. Бывае, аказваецца. Бывае.

Ж а н а. Ад майго Сама – жывот?

І н а. Жывот.

Ж а н а. Ну, што вы гаворыце такое? Не паверу! Ніколі! Нізашто!

І н а. Я таксама не верыла, але ж… бачыце?

Ж а н а *(кліча).* Сам! Да цябе прыйшлі!

*З'яўляецца Сам. Убачыўшы Іну, выпадкова выпусціў з рукі відэлец.*

С а м. Прабачце. Героі маіх рэпартажаў збіраюцца ў мяне на кватэры? Так, атрымліваецца?

Ж а н а. Гэта ў залежнасці ад таго, калі што лічыць тваімі рэпартажамі?

І н а. Вітацца трэба, Анатоль Міхайлавіч.

С а м. Прабачце, я забыў, як вас велічаць. Ды і ў твар я вас нешта не прыпомню…

І н а. Іна.

С а м. Ну, і што вас прывяло да мяне, Іна?

*З'яўляецца Яна.*

Я н а. А майго тут няма?

Ж а н а. Паслухай, суседка, паслухай… Мне здаецца, тут будзе зараз незвычайнае прадстаўленне…

Я н а *(адразу зацікавілася Інай, ёй не да мужа).* Госці, бачу, у вас?

Ж а н а. А то ж!.. Уляцела ў кватэру, як да сябе дамоў.

С а м. Госці, так. Слухаю, Іна.

І н а *(пагладзіла жывот).* Вам гэта аб чым-небудзь гаворыць?

С а м. Не.

Ж а н а. Дык не ці гаворыць?

С а м. Пачакайце, па адной… Я нічога не магу зразумець… Што вам трэба ад мяне, паважаныя жанчыны?

Ж а н а. Калі і дзе ты браў інтэрв'ю у гэтай Іны?

С а м. Не прыпомню, у мяне было столькі сустрэч!.. Ну, шмат!.. Хіба ж усіх запомніш іх, гэтых жанчын?..

Ж а н а. Гуляка!

С а м. Прычым тут гуляка? Мне што, загадаеш, можа, памяняць прафесію? На будоўлю пайсці? Ці вартаўнікам куды? Дык на гэта не вучыўся! Прабач!

Ж а н а. Разбірайцеся тут самі… *(Хацела выйсці, аднак перад дзвярыма спынілася).*

І н а. Пачакайце, жанчыны. Пачакайце. *(Саму).* А, можа, вы і сапраўды не той чалавек, да якога ў мяне маюцца дэмаграфічныя прэтэнзіі? *(Разглядвае з усіх бакоў Сама, нават памацала яго некалькі разоў).* Той і не той. Не зразумею. Бы ў сцяну ўпёрлася. Ілбом.

С а м. Рот паказаць?

І н а. Не трэба. Зубы і язык мяне не цікавяць.

С а м. Аднак пакажу. *(Разявіў рот).*

І н а *(самкнула Саму сківіцы).* Дастаткова.

Ж а н а. Можа, нам выйсці? Для больш поўнага, больш грунтоўнага агляду цела? Тэт-а-тэт? Каб не перашкаджаць?

С а м. Не, не! Не трэба! Стаяць да канца! Я не віноўны! Ды не можа ў мяне быць дзяцей!..

І н а. Ого, не можа!.. А то я не помню!.. Могуць, могуць быць!.. Не зразумею толькі аднаго: ён ці не? Заблыталася. Канчаткова. Калі ў профіль глянуць… Падбародак сіняваты быў… Вочы нахабныя… Такія нахабныя, што страх!.. Як у маньяка, відаць?..

С а м. Што, даведку паказаць?

І н а. Хочаце сказаць, што можаце наведваць ужо жаночую лазню?

С а м. Хоць бы і так!

І н а *(да Жаны).* Яны, мужчыны, калі апрануцца, усе на адзін твар.

С а м. Ну, вось!.. Яна абазналася!.. Абазналася, спадарыня Іна? Паўтары ім больш выразна!.. Давай, давай!..

Ж а н а. Было б добра, каб не. Каб не абазналася. Я б тады цябе, мой ты Самусь, на руках насіла.

Я н а. Майго не панасіш – цяжкі. Дарэчы, дзе ён?

С а м. На кухні.

Я н а. Ах ты, хаўруснік, ах ты, ненажэрны!.. Ён і тут свайго не ўпусціць!.. *(Знікае на кухні).*

*З кухні чуваць лаянка. «Ступай дамоў!» – «У мяне, можа, адгул?» – «Загул у цябе, а не адгул! Каму сказала?!»– «Цішэй, мёртвага разбудзіш!» – «Ці ў цябе дома гэткай кашы няма?» – «Каша ёсць, да кашы няма» – «Ах ты, лайдак! Пачакай, ты мяне яшчэ ўспомніш!Людзей пасаромеўся б!» – «Ну, Яначка, дзе твая ямачка?»..*

І н а. Добра, так і быць. Гэты дом я пакідаю. *(Дастала паперку*). У мяне тут ёсць яшчэ некалькі адрасоў... Знойдзем, знойдзем бацьку майму сыночку!..

Ж а н а. Мілая Іна, папрашу цябе: калі знойдзеш ты таго бацьку, дай тады мне яго адрас... Вельмі прашу...

С а м. Навошта? Навошта табе той адрас?

І н а. А вам, сапраўды, для чаго?

Ж а н а. На ўсялякі выпадак. Спатрэбіцца. *(Мляўка пацягнулася).* У?

С а м *(гучна).* Мая жонка хоча замуж!

І н а. Тут, я бачу, жывуць напалову людзі, напалову вар'яты. Да сустрэчы!..

*У гэты час паказваюцца ў пакоі Платон і Яна. Жонка штурхае мужа ў спіну, той упарціцца, хавае твар ад Іны...*

П л а т о н. Так сказаць, гатоў!.. Сёння адгул!.. Ага!.. А мяне цягнуць на растрэл, не інакш!.. На галгофу!.. Адумайцеся!.. Спыніцеся!.. Дык што тут у вас?.. Крывавае пабоішча?..

І н а. Жанчына, сапраўды: спыніцеся!

Я н а. Што яшчэ ты мне загадаеш, прыгажуня?

І н а *(радасна).* Дык гэта ж Самусь і ёсць! Ён! Клянуся! Вось цяпер я ўспомніла!

Я н а. Ну і прастытутка ж ты! Ну і сцерва ж! Бачылі? Ёй мой Платон глянуўся! Чулі, мой Платон лёг на паганую душу спакусніцы!.. Не выйдзе!.. Не бываць!..

І н а. Пасадзі яго на табурэтку. Не ўрані. Хадзіла на узі – будзе сын. Ён, ён бацька майго дзіцяці. Але перш, чым зрабіць такое заключэнне, я павінна пазнаёміцца з вашымі ўмовамі жыцця. Ці і ў вас, як тут? У мяне на дачы мэбля лепшая. Калі не пагрэбуеце, магу ахвяраваць?

Я н а. Што ты вярзеш, лахудра? *(Кідаецца на Іну).* Які бацька? Якая мэбля? Мой Платон, акрамя работы і мяне, нікога не бачыць!

П л а т о н. І нічога!.. Во!.. А?..

І н а. Ну ён жа ў мяне інтэрв’ю браў. Ён. А потым да мяне ў госці пайшлі. Я, праўда, тое інтэрв’ю не чула і не бачыла... але нейкі карабок мне падсоўваў пад нос... і я расказвала, які ўраджай вырошчваю на трох сотках...

П л а т о н. Карабок, відаць, быў з-пад шампуні?.. Ці з-пад адэкалону?.. А мо і ад цыгарэт?.. Карабкоў гэтых усюды валяецца – у-у-у шмат!..

І н а. Я... я нічога не зразумею...

Ж а н а. І я.

С а м. Ты, Платон, як той папугай: запамінаеш усе словы і рухі, калі выручаеш мяне. Вось і набедарурыў!.. Не пераймай ніколі тое, што табе не спатрэбіцца па твайму ўнутрануму светапогляду. Ведай адлегласць. Адлегласць... ведай!..

П л а т о н. Ды гэта я проста сёння выпіў, таму нясу розную лухту! Каго і люблю, каго і кахаю, дык толькі сваю Яначку!.. *(Стараецца абняць яе, тая адпіхнула Платона, Платон упаў).*

І н а (*дапамагла падняцца Платону).* Такімі мужчынамі не раскідваюцца!

Я н а. Сапраўдныя мужчыны на косці не кідаюцца!

І н а. Паглядзі на сябе!..

Я н а. Лепш дрэйфаваць на хвалях, чым біцца аб скалы!..

І н а. Забірай свайго рэпарцёра. Не патрэбны ён мне. На пост бацькі майго сынулі яшчэ застаецца *(заглянула ў спіс)* сем кандыдатаў. Знойдзем тое, што шукаем!.. *(Выходзіць).*

*Паўза.*

С а м. Што гэта было?

Ж а н а. Канцэрт.

Я н а. Спектакль, у якім, наколькі я зразумела, галоўную ролю ўсё ж сыграў мой Платон. Так, так: у ціхім балоце... Ну, прызнавайся, дзе, што і як?

П л а т о н. Сёння ў мяне выхадны. Адгул. Я пайшоў спаць. Звяртайся заўтра. *(Выходзіць).*

Я н а. Няўжо здрадзіў ён мне? Як думаеце, суседзі мае даражэнькія?

С а м. Нічога не магу сказаць. З мужчынамі іншы раз бывае і такое.

Я н а. Эх, мужчыны, мужчыны!
С а м. Эх, жанчыны, жанчыны!

*Вярнуўся Платон.*

П л а т о н. Дык ты ідзеш ці не? Пайшлі мірыцца, Яна!
Я н а. Ну, і не падхалім? Угаварыў. *(Выходзіць).*

*Зацямненне.*

*Сам сядзіць на сталом, нешта піша.*

Ж а н а *( з бутэлькай для дзіцячага харчавання).* Ты не ведаеш, дарагі мой Сам, чыя гэта бутэлька?

С а м. Я не ведаю. Не перашкаджай, мне трэба тэрмінова рабіць рэпартаж для радыё.

Ж а н а. Без Платона? Як жа ты без Платона?

С а м. Ужо без яго. Абыйдуся. У Платона – а я не ведаў раней! – стаўка ганарару большая, чым у мяне. Апетыт прыходзіць у час ежы.

Ж а н а. Цікава, чыя ж гэта бутэлька? Толькі не наша. Яна кажа, што і не яе, у іх каляровыя ўсе... як адна... імпартныя... Платон таксама заяўляе, што бутэлька не іхняя... Сам, ну адпачні ты нарэшце хоць хвілінку, удзялі мне хоць трошкі ўвагі, каханы!..

С а м *(падыходзіць да жонкі, бярэ ў той бутэльку).* Першы раз бачу такую.

Ж а н а. Там малако. Паспытай, Сам. Салодкае. Ты некалі піў такое... Не помніш?

С а м. Каб што іншае было тут, тады б і размова не вялася... *(Прытуліў жонку да сябе).*

Ж а н а. Ну хтосьці ж павінен піць з гэтай бутэлькі, калі яна ёсць, калі яна існуе?..

*Аднекуль наплывае плач дзіцяці. А потым гарэзлівы смех.*

Ж а н а. Чуеш?
С а м. Чую...

*Зацямненне.*

*Раніца наступнага дня. У кватэры на зэліку сядзіць Платон. Перад ім стаіць, узяўшы рукі ў бокі, Яна. Побач калыска.*

Я н а. Асарамаціў ты мяне, Платон. Не дарую. Здраднік!

П л а т о н. Ды яна ўсё выдумала! Выдумала, кажу табе! А ты паверыла... Эх!.. Як лёгка вас, жанчын, зламаць, у кулак заціснуць?!..

Я н а. Дужа багата фактаў супраць цябе. Ты ж, як вып'еш, і ў мяне інтэрв'ю бярэш. Апошні раз з трох пальцаў скруціў фігурку, і пад нос мне: расказвай, што новага ўкаранілі на фабрыцы? Якія сувязі з замежжам?

П л а т о н. З бліжнім ці далёкім... замежжам-та?

Я н а. Пайшоў прэч!..

П л а т о н. Ды жартаваў я, жартаваў! З кім павядзешся!.. Набраўся гэтых замашак у Сама... Ну, а ў каго ж?..

Я н а. А цяпер, даражэнькі, пажартую я. Дачку адвяду да маці, а з малым, Сашкам, застанешся адзін...

П л а т о н. А ты... куды ж?

Я н а. На курорт!

П л а т о н. На курорт?

Я н а. На курорт!

П л а т о н. Даруй, Яначка!

Я н а. Хопіць, хопіць, Платон, з табой цацкацца!

П л а т о н. Я ж не спраўлюся адзін з Сашкам. Ён жа яшчэ хадзіць не ўмее.

Я н а. Навучыцца. *(Збірае рэчы).*

П л а т о н. Калі тое будзе!

Я н а. Будзе!

П л а т о н. Дык ты што, так і адразу?

Я н а. Не, схаджу яшчэ да суседзяў, а тады і паеду. Папрашу, каб за табой наглядалі. Дажыўся, што ўжо аднаго і пакінуць нельга.

П л а т о н. Дык што, Жана пераходзіць жыць да нас? Замест цябе?

Я н а. Разагнаўся! Бач ты, чаго захацеў!

П л а т о н. Дык Сашка ж нідзе не спіць,акрамя як дома.

Я н а. Па начах, я думаю, ты брындаць больш нідзе не будзеш. А я інтэрв'ю даваць!..

П л а т о н. Давай, ды знай!.. Каму і як!..

Я н а. Не хвалюйся!

П л а т о н. Колькі жыву, ніводнага разу на курорце не быў. Хто б падказаў, у якім ён хоць баку, курорт той?

Я н а. Ты і тут знойдзеш свой курорт. Цішэй, малога разбудзіш! *(Выходзіць).*

П л а т о н *(скардзіцца Сашку, жаласліва).* А мамка на курорт, сынуля… што ёй да нас з табой? Не жыццё, а так!.. Ты спіш? Спі, спі. Мне б на тваім месцы апынуцца. І ніякіх праблем!.. Э, ды што там гаварыць!..

*З'яўляецца Сам.*

С а м *(ківае на сумку).* Ты куды сабраўся, Платон?

П л а т о н. Я?

С а м. Ну, ні я ж!

П л а т о н *(буркліва).* На курорт еду.

С а м. Шчаслівай дарогі!

П л а т о н. Пажадай шчаслівай дарогі лепш маёй Яне.

С а м. А, вось у чым справа!.. То я гляджу, яны папрасілі мяне рэціравацца на кухню. А я – да цябе. Няхай пapляткараць. Усе лічаць, што я ў камандзіроўцы. А я – ашуканец, аказваецца. Вось хто я. *(Раптам успомніў).* Радыё ж! *(Уключыў дынамік).*

Г о л а с  П л а т о н а *(па трансляцыі).* Ды куды тым Каракумам?! Сахара!.. Непрасветная!..

Аднак расце, расце сасна, куды яна падзенецца!.. Цягнецца!.. Лес жа вырошчваць трэба. Ну. Што і робім. Іншы раз наперакор лагічнаму, здавалася б, сэнсу. Сёлета я са сваімі людзьмі пасадзіў дзесяць гектараў сасны з бярозай… калі не больш… хто там мераў?… а ўсяго па лясніцтву пасаджана уго колькі гектараў!.. Вокам не абняць… А што з карнявой губкай рабіць? Замучыла, нішчыць сасну, падла!..

Г о л а с С а м а *(нервуецца).* Дзякуй, дзякуй, Сідар Сідаравіч. А цяпер пяройдзем на ўчастак, дзе рабочыя пілуюць лес.

*Грукат ад перакуленай шафы.*

Г о л а с  С а м а. Толькі што вы пачулі, як упала чарговая сасна. Можна вас на хвілінку, спадар? Я звяртаюся да рабочага, які толькі што заваліў чарговую сасну. Зараз мы даведаемся, хто гэта за такі ў нас тут спрытны лесаруб. Прадстаўцеся, калі ласка.

Г о л а с  П л а т о н а. А, ага!.. Гэта Сідар Сідаравіч у нас працуе на тым участку… дзе саджаюць лес… а дзе яго піляць – я, значыць… Раман Раманавіч Цвік… па- руску калі – гвозд… галоўны тут. Адным словам, працуем! Сасну за сасной!.. Толькі падавай!.. Што яшчэ сказаць? З-за гэтай работы няма калі і ў краму збегаць… Не падумайце чаго лішняга… Хлеба купіць, каўбаскі… каб заку… каб

закуток які знайсці ў нашым лесе і перакусіць... Усе працуем і працуем, так сказаць!.. Пайду абедаць. Вы не хочаце адведаць з намі крупніку?

С а м. Прыемнага апетыту вам, Раман Раманавіч! А за запрашэнне адведаць крупніку – вялікі дзякуй. Мяне вунь і жонка кліча... Цьфу ты!..

Г о л а с П л а т о н а. Ды мы заўсёды, ага!..

*Сам выключыў радыёпрыёмнік.*

П л а т о н. Больш я грэх на сваю душу не бяру. Крыўдуй, не крыўдуй, але гэта брыдка – акалпашваць народ, які столькі вынес і ў гады вайны, і ў гады адраджэння народнай гаспадаркі, і сёння выносіць... А? Што скажаш?

С а м. Выносіць. Калі ж жыццё прымушае. Да чаго не дакранешся – баліць.

*З 'яўляецца Яна, бярэ сумку. Пацалавала сына, які па-ранейшаму спіць.*

Я н а. Да сустрэчы ўсім! *(Памахала рукой, выходзіць).*

С а м. Ну, і што рабіць будзем? Мая хоча замуж. Твая хоча... на курорт.

П л а т о н. Зап'ю, яй-богу! Зап'ю!..

С а м. Дурное дзела не хітрае. А Сашка? Сашку – што, з сабой браць будзеш? Згубіш яшчэ дзе.

П л а т о н. Толькі што Сашка... Яна звязала мяне па руках і нагах гэтым Сашкам! Давядзецца афармляць адпачынак па нагляду за сынам. Я – вусаты нянь!

С а м. Амаль. Ты... ты мне скажы... я нікому... абяцаю.. Тая Іна – сапраўды... ад цябе мае... дадатковую вагу?.. *(Паказаў на жывот).*

П л а т о н. А ты ведаеш, пасля ўсяго, што пачуў ад яе, і сам пачынаю верыць... Толькі наконт жывата нічога канкрэтнага сказаць не магу. Астатняе – праўда, відаць, дай памяць... Здаецца, так... Здаецца, калі неяк перабраў, то скарыстаў тваё імя... Даруй. Ці мне, можа, гэта таксама прыснілася, падалося? Калі ж я заўсёды і ва ўсім сумняваюся... І вось – рэзультат...

С а м. Дзіўна, дзіўна! Маім імем карыстаюцца ўсе, акрамя мяне самога. А я пра сосны байкі ім расказваю. Пра сеялкі і стагі... Колькі страчана!.. Трымай пяць! *(Пацісгуў Платону руку).*

П л а т о н. За што?

С а м. За знаходлівасць. За дзёрзскасць. За мужчынскую рашучасць!..

П л а т о н. А не аванс гэта, Сам?

С а м. Няважна, аванс не аванс. Заходзь. *(Выходзіць).*

П л а т о н. Пачакайце! Я – адзін дома? Адзін! Адзін! Сашка – не перашкода! Зусім адзін!.. Ну, і едзь!.. Хоць адпачну, як чалавек!..*(Скача ад радасці).* Дзе салют? Не бачу салюта! «Любимый город может спать спокойно...»

*І яму падалося, што недзе паблізу ў небе пырскае салют... І быццам чуваць усё новыя і новыя выбухі...*

*Зацямненне.*

*У кватэры Сама.*

С а м *(чытае газету).* А Яна на курорт паехала.

Ж а н а *( працірае фікус).* Ведаю. Замест мяне.

С а м. А прычым тут ты?

Ж а н а. Я адмовілася, не прападаць жа пуцёўцы.

С а м. Усё ды наадварот. Спярша Яна адмовілася, потым ты... Лёгка ўсё у вас, жанчын.

Ж а н а. А потым – я. Ну, і што?

С а м. На месцы Платона, я б яе не адпусціў.

Ж а н а. Ого! На якім жа месцы тады павінна б быць я?

С а м. На сваім. Кожны – на сваім.

*Даплывае плач дзіцяці.*

С а м. Пачалося!

Ж а н а. Нічога страшнага, Платон справіцца.

С а м. Якое ж трэба сэрца мець маці, каб пакінуць малое ў такім узросце аднаго?

Ж а н а. Як... аднаго? Думай, што гаворыш, Сам. Платон – надзейны, бачыцца мне, чалавек. На яго можна пакласціся.

С а м. Платон жа, акрамя гаечнага ключа, нічога больш у руках не трымаў. Ну, і тое, аб чым ты падумала... А яму адразу малога – бац!.. І ні кроку ўлева, ні кроку ў права. Усё астатняе – зразумела...

Ж а н а. Багата ты ведаеш, што ён трымаў, што не трымаў у сваіх руках. А калі і не трымаў, то – калі ласка, такая магчымасць яму

прадаставілася. Малайчына, Яна! Малайчына! Ты – адважная! Я зайдрошчу табе!..

С а м *(з іроніяй).* Канешне, малайчына, нічога не скажаш: хвастом круціць!

*Заходзіць Платон, гушкаючы малога.*

П л а т о н. Ратуйце, суседзі, ратуйце, падкажыце, парайце! Прапаў, не інакш!.. Ёсць у вас рэцэпт, як з ім справіцца, з гэтай малой істотай? І ў каго такі гарлапан удаўся? Я ж, гаварыла мама, ціхім быў. Як прусак. Толькі поўзаў і гадзіў. Але ўсё рабіў ціха, моўчкі. У Яну хіба што?.. Тры дні, як паехала на той пракляты курорт жонка, а ўжо, здаецца, паўгода прайшло!..

С а м. Жана, патрымай малога. Ад Платона не пахне жанчынай. Таму ён і капрызіць, мусіць.

Ж а н а *(узяла скрутак).* Ідзі, ідзі да мяне, мой харошанькі. *(Малы перастаў плакаць).*

П л а т о н. Ва, дзякуй табе. Фу, цяпер можна і ўздыхнуць на поўныя грудзі. Закапаўся я з гэтым шкоднікам, з Сашкам. У краму збегаць трэба. За кватэру заплаціць. За тэлефон. А ён не адпускае – толькі я на парог, адразу ў гвалт. Няўжо разумее што, блазнюк малы?

Ж а н а. А ты думаў! Малы-малы, а Сашка – вочы і вушы сёння Яны. Так што май на ўвазе. Яна замест сябе добрага вартаўніка пакінула. Надзейнага!..

П л а т о н. Жана, зразумей хоць ты мяне. Ды не ў блуд я, не ў блуд сабраўся!

С а м. Мы разумеем.

Ж а н а. Ідзі, Платон, па справах. Не хвалюйся. Бачыш, суцішыўся?

П л а т о н. Ды я ж праўду гавару! У краму, на пошту...

С а м. Можа, і мне з табой?

Ж а н а. Сядзець!

С а м. Ты што гэта, Жана? Такім тонам?..

Ж а н а. Ты ў камандзіроўцы. А калі хто цябе ўбачыць у горадзе?

С а м. Дзякуй, што хвалюешся. Але я і на працу зайду...

Ж а н а. Што ты там забыўся?

С а м. Раскажу пра ўсё... Прызнаюся... Павінюся...

П л а т о н *(спалохана).* Ты што, Сам?!

С а м. Так і быць, раскажу...

П л а т о н. Мяне ж тады... не магу нават уявіць, што са мной тады зробяць... На работу чыркануць... А то і за каўнер схопяць, а?..

С а м. З табой нічога не будзе. І са мной таксама. Напішу заяву на звальненне. Буду сядзець каля любай жонкі. Прэч, камандзіроўкі! Можна і без іх пражыць. Платон жа вунь жыве, і нічога. Скажы, Платон.

П л а т о н. Жыву...

Ж а н а. Ну, і куды ж ты пойдзеш?

С а м. Сам не ведаю.

П л а т о н. Не рабі глупстваў, сусед.

С а м. А давайце так дамовімся: калі мяне хто з нашага радыёкамітэта ўбачыць, напішу заяву на звальненне.... так і быць... А калі пранясе, калі ніхто – не буду пісаць...

Ж а н а. Не ўжо, Сам: калі хочаш ачысціць душу – ачысці. Прызнайся. Павініся. Можа, і даруюць? Тым больш, што сёння на тэлебачанні народ дурацъ яшчэ не так. Усе шоу-праекты з пальца высмактаны... сама чытала ў газеце... Героі падстаўныя, а мы, развесіўшы вушы, слухаем іх, спачуваем... Там не такія шафы перакульваюць...

С а м. Масква можа сабе дазволіць такую хлусню, а на нас, перыферыю, такі вірус пакуль не распаўсюдзіўся.

Ж а н а. Ты яго ўжо занёс, вірус той.

П л а т о н. Разам, удвух заносілі. Цьфу! Дык ты ідзеш ці не?

С а м. Дык што, Жана?

Ж а н а. Не маленькі, глядзі сам, спадар Сам!

*Сам і Платон выходзяць. Жана паклала малога на канапу.*

*З’яўляецца Яна.*

Я н а *(спяшаючыся).* Ну, як тут мае?

Ж а н а. Жывыя пакуль.

Я н а. Сашка?! А родненькі мой! *(Пацалавала таго).*

Ж а н а. Цішэй, разбудзіш малога.

Я н а. А і разбуджу, няхай мамку пабачыць.

Ж а н а. Не, так не дамаўляліся: яшчэ пажыві хоць тры тры-чатыры дні ў маці, няхай Платон пакрэкча...

Я н а. Няўжо, крэкча?

Ж а н а. Не тое слова – стогне, ды так моцна, што і нам праз сценку чуваць.

Я н а. Ведаеш, Жана, а мне нешта і шкада яго, Платона, зрабілася... Збіралася так адпомсціць яму за тую здраду, так... ух!.. а душа, ведаеш, не камень: адлягло.

Ж а н а. Сама ж хацела прывучыць.

Я н а. Сама. Ага. Можа, ён і не здраджваў мне зусім, а?

Ж а н а. Не ведаю. Я допыт не вяла. Ты вяла.

Я н а. Кажа, нічога не было. Клянецца. Але ж ці заўсёды мужчынам верыць трэба? Як думаеш?

Ж а н а. Як і нам, жанчынам.

Я н а. Сумна мне без Платона, без Сашкі... Нават без Платона – больш сумна... Сашка – што ён яшчэ разумее, Сашка? А тая, што прыбегла і заяўляе, быццам ад яго зацяжарыла, можа і хворай быць ... на галаву?.. Можа?..

Ж а н а. Можа. Усё магчыма ў наш час.

Я н а. А я на Платона чаго толькі не нагаварыла... А яна, можа, і сапраўды... хворая... Ці дурная, як у нас кажуць... *(Паўза).* Харошы ён, Платон... Ну, вып'е, бывае... Дык не больш, чым іншыя... А каб і зусім не піў, то не было б тады ў дзяржавы грошай... за кошт іх, выпівох, астатнія і жывуць, мабыць...

Ж а н а. Пара заканчваць спатканне. Вось-вось заявяцца мужчыны.

Я н а. Дык што мне, зноў хавацца ў мамы?

Ж а н а. Твая справа.

*Галасы. Яна хаваецца. Заходзяць Сам і Платон. Рукі заняты рознымі скруткамі.*

П л а т о н. Спіць?

Ж а н а. Спіць. Цішэй, не шуміце.

С а м. І так ходзім ледзьве чутна... на дыбачках...

*Ходзяць ледзь не на кончыках пальцаў.*

П л а т о н. Дык ён тут будзе спаць ці дамоў забраць?

Ж а н а. Прачнецца, я сама прынясу.

П л а т о н. А што я адзін дома, без Сашкі, буду рабіць?

Ж а н а. Схадзі куды... пагуляй... Яна ж там, відаць, у моры плавае не адна?..

П л а т о н. Яна? У моры? З якім-небудзь вусатым ракам?.. *(Трасе галавой).* Не паверу!..

Ж а н а. Ну, а сам жа... рыльца, як кажуць, у пушку... ці не?

П л а т о н. А хто прызнаецца? Які мужчына? Ён толькі можа сказаць, што нічога не было... Неразумна ўвогуле пытацца.

Ж а н а. Дык было ці не?

П л а т о н. У каго?

Ж а н а. У цябе.

П л а т о н. А я думаў... у Сама твайго? Сам, даруй...

С а м. Нічога, нічога.

П л а т о н. У мяне не было інтыму. Ніколі. Нават з уласнай жонкай. Я ўвогуле не ведаю, што гэта такое. Адказ задавальняе?

Ж а н а. Ой, не веру!.. Па тваіх жа вачах бачу, што хлусіш...

П л а т о н. У мяне такія вочы, як у артыста Паўлава – яны заўсёды нейкія вінаватыя...

Ж а н а. Адпіраешся, сусед?

С а м. Платон не такі! Ты ў іх сямейны агарод камень не кідай. Не трэба.

Ж а н а. Цішэй, малога разбудзіце!

П л а т о н. А яму ўжо пара і прачынацца. А то ўсю ноч буду каля яго дзяжурыць. Пад'ём, Сашок! Пайшлі манку есці.

*Сашок заплакаў. Выходзіць з хованкі Яна.*

*(Убачыўшы яе, трымаецца за сэрца).* Гэта ты ці прывід які?

Я н а. Я. Я!

П л а т о н. Прыехала? Так хутка?

Я н а. Прыехала.

П л а т о н. Навошта? Купалася б... у Чорным... з чорным... вусатым...

Я н а *(абняла Платона).* Па табе засумавала, Платоне. І па дзецях нашых.

П л а т о н. У нас дзеці добрыя... Асабліва Сашка... З ім мы пасябравалі... Жылі душа ў душу... Ён мне руку дае: трымай, баця, пяць!.. Не тысяч, канешне, а пяць пальчыкаў... Ого, каб тысяч!.. Хаця цяпер шэсць трэба... сама мала... з хвосцікам... А я табе не здраджваў... Сам, пацвердзі.

С а м. У мяне няма ліхтара... на жаль.

П л а т о н. Як я цябе, дык выручаў. Мужчынская салідарнасць, называецца!..

Я н а. Не трэба спрачацца.

Ж а н а. Можа, адсвяткуем вяртанне Яны з курорту?

П л а т о н. Гэта можна. А дзе і сапраўды ты была, Яначка?

Я н а. А не скажу!

П л а т о н. А і не трэба!..

*Усе дружна накрываюць на стол. Толькі Яна гушкае малога. І ў гэты самы час заходзіць Іна.*

І н а. Так, весяліцеся?

*Усе знерухомелі.*

Зямля круглая. Пошукі зноў прывялі да вас. Дык дзе сярод вас, мужчыны, усё ж бацька майго дзіцяці? Хто? Колькі можна яго, бацьку таго, валацугу, шукаць? Прызнавайцеся!.. І не хавайцеся, не хавайцеся за жончыны спадніцы! Глядзець у вочы мне, блазнюкі старыя!.. Ну, каму кажуць?!..

*Зацямненне.*

### Д з е я д р у г а я

*У той жа кватэры. Тут усе дзейныя асобы.*

І н а. А я, між іншым, знайшла бацьку майму дзіцяці. Не сярод вас. Не палохайцеся. Не дрыжыце. *(Прыглядаецца да падлогі).* У нас тут яшчэ пакуль чыста... не мокра?..

П л а т о н *(з аблягчэннем выдыхнуў).* Фу-у-у ты, а!

С а м. Нарэшце!

П л а т о н. Праз такія жорны прайсці!..

Ж а н а. Дык ты бацьку знайшла свайму дзіцяці, ці бацьку свайго дзіцяці?

І н а. А якая розніца.? І табе, дарэчы, прынесла яго адрасок. Калі ласка! *(Падала паперку).* Я прывыкла выконваць абяцанні.

С а м *(перахапіў паперку).* Гэта што яшчэ тут за шоу, я пытаю? Дайце сюды! *(Чытае).* Вуліца Сялянская... дом адзін... кватэра... Вадзім. Не, Вадзім, табе сваё не аддадзім!.. *(Рве паперку).* Да чаго дадумаліся!.. Гэта, ведаеце, як называецца? Не? Тады скажу: сутынёрства.

*Іна падае Жане другую.*

*(Хацеў перахапіць і гэтую паперку, але не атрымалася).* Да маёй жонкі будуць перакрыты ўсе наркатрафікі, усе каналы!.. Хто яшчэ не разумее гэтага? Хто? Ты, Платон?

П л а т о н. Я не разумею багата чаго, але толькі не гэтага... Чаму, цікава, падазрэнне спачатку, як заўсёды, пала на мяне?

І н а. А то не заляцаўся ты, Платоша?

П л а т о н. Не заляцаўся.

І н а. Перакананы? Упэўнены?

П л а т о н. Цалкам. Поўнасцю. На ўсе сто.

І н а. А я не, не перакананa, не ўпэўнена. І вось чаму...

П л а т о н. І чаму ж?

І н а *(дастала зноў паперку).* У мяне тут адзначаны дні, калі ты прыходзіў дадому п'яны, як цюцька. Называць дні?

П л а т о н. Не трэба, я іх і так ведаю: дзень авансу і дзень палучкі. Дзесятага і дваццатага. Ну, і што?

І н а. Як – што? Калі ідзе п'яны мужчына і яго паманіць пальчыкам, як сабачку, любая жанчына, то які мужчына пройдзе міма?

П л а т о н *(зрабіў крок наперад).* Я!

Я н а. Памаўчы, Платон. Хто б гаварыў «я»!..

П л а т о н *(Іне).* Хочаш сказаць, што ты і мяне калі-небудзь маніла сваім пальчыкам? Цю-цю-цю!..

І н а. О, яшчэ колькі разоў!

П л а т о н. Не помню... Не прыгадаю... Паклёп, адным словам!..

Я н а. А ты ўспомні, што ты помніш, калі п'яны ідзеш па вуліцы, потым па двары дадому? Што?

П л а т о н. Хаця тут ваша, жанчыны, праўда. Іду па прыборах. Перад вачыма – панэль...

І н а. А я што гаварыла? Панэль. Гэтым усё і сказана!

П л а т о н. Панэль, што ў машыне... панэль кіравання... дошка прыбораў – каб табе, дурніца, было больш зразумела і не цягнула туды, куды не трэба. На панэль, пра якую ты думаеш, ходзяць дзяўчаты.

І н а. Гляньце вы на яго! Хвост петушыць! А ці не рана?

П л а т о н *(Іне).* Адстань! Іду, значыць, па прыборах...Трошкі працверазею, як цябе ўбачу, Яна... А так – нічога... Ага. Шчыра. Як на духу. Тут у кропку. Згодны.

І н а. І вось ты ў мяне на каленях... потым у ложку... і што робіш, не помніш...

П л а т о н. Быць такога не можа! Хочаш сказаць, што я з табой, з такой прыгажуняй... цьфу!.. з такой фіфай куляўся ў ложку? Гэта каб я?!

І н а. Так, так і было.

П л а т о н. Яна, а ты чаму маўчыш, не скажаш сваё рашучае, важкае слова? Дзе наш сямейны гарант? Чаму не ў дзеянні?

Я н а. Ты вінаваты, а я павінна цябе выручаць? Не, даражэнькі, не! Каб у іншым у чым ты прывініўся, тады б іншая справа. А так – не, і не спадзявайся.

П л а т о н. У цяжкую хвіліну, толькі ў цяжкую хвіліну пазнаецца чалавек. Мы гэта запомнім і пры выпадку прыпомнім.

Я н а. Прашу не палохаць мяне!

І н а. А для п’яных усе жанчыны прыгожыя. Для п’яных непрыгожых жанчын не існуе.

П л а т о н. Ну, можа, калі толькі перабраўшы... Яно і зразумела... Але я не здраджваў!.. Клянуся!.. Сам, дзе твой мікрафон? Я скажу на ўсю краіну!.. Праўду!..

С а м. Даць?

П л а т о н. Даць!

С а м. Калі ласка. *(Падаў дыктафон).*

П л а т о н. А што мне  сказаць? Дык... ага... Чаго не было, таго не было... І быць не павінна... Мы не такія, каб раскідваць сваю энергію налева і направа... мы за сям’ю... за суверэнітэт!..

С а м. Прадстаўся, калі ласка.

П л а т о н. Сцяпан Сцяпанавіч я. Ці Раман Раманавіч? Хто я?

С а м. Называй сваё сапраўднае прозвішча. Мы ўжо не ў лесе.

П л а т о н. Ага, значыць... З лесу выйшлі...

Я н а. Герой! Мой Платон герой! На ўвесь белы свет хоча агаліцца! Бачылі такога? Няхай на рабоце пачуюць! У тваіх Плешчаніцах!..

С а м. Ну, чаму маўчыш?

П л а т о н. Пасля прамовы сваёй жонкі, я, здаецца, зусім забыўся, як мяне зваць, якое ў мяне прозвішча.

С а м. Падкажу. Платон Лагуноў.

І н а. А вы, значыць, Самусь?

С а м. Я – Сам.

І н а. Не, не вы, а ён – сам...

С а м. Пачакайце. Дайце сказаць слова Платону, уключаны ж дыктафон. Час ідзе.  Вы што, хочаце, каб і вас голас прагучаў у эфіры?

І н а. А што? Калі трэба – я заўсёды. Заадно і прыветы перадам сваім палюбоўнікам, нагадаю ім, адшчапенцам, што я жывая, здаровая і ў добрай, так сказаць, форме.

С а м. Пасля Платона.

І н а. Дамовіліся.

С а м. Платон, чаму маўчыш? Апошні раз пытаю.

П л а т о н. Перадумаў.

І н а. Гавары, не бойся, бацьку я знайшла, не хлушу! У яго заработная плата, як ваша разам узятая. Няўжо, Платон ты ці хоць той сам… Цэцырон, думаеш, што я б на твае капейкі паквапілася? Вось там будуць элеменцікі!.. Не роўня вашым!..

П л а т о н. Спярша нарадзіць трэба…

І н а. Народзім. Не першы раз. Ну, ну,смялей, смялей, татка! Дзе твой ранейшы напор?

П л а т о н. Я… я цябе зараз задушу!.. Ах ты, тарпеда-а!.. *(Ганяецца за Інай).* Не дазволю сябе шантажыраваць!.. Не бываць такому!.. Ніколі!.. Наш сямейны карабель ніхто не патопіць!.. Пачакай у мяне!.. Пачакай!.. Знішчу!.. У парашок сатру!.. Колькі ж яна наш сямейны карабель тарпедыраваць будзе?..

І н а. Ой! Ратуйце! На цяжарную жанчыну нападзенне сярод белага дня! Ратуйце!.. Забіваюць!.. Амаль гвалтуюць!.. *(Знікае).*

П л а т о н. Пайшлі дамоў, Яна.

Я н а. Пайшлі, бабнік!..

П л а т о н. Ну, ну!.. «Бабнік». Тут пракурор нічога не разбярэ, а яна – «бабнік»!.. Лёгка вам пячатку на мужчыну паставіць!.. Ох, і лёгка, бачу!.. Шлёп – і атрымлівай!.. *(Азіраючыся на Сама і Жану).* А фактаў – і на пшык не хопіць!..

*Знікаюць.*

Ж а н а. Яны ж Сашку забыліся!

С а м. Не хвалюйся, дарагая, у нас Сашка не прападзе. А пакуль што зрабі добрую справу – парві адрас, Жана.

Ж а н а. Нізашто.

С а м. Парві!

Ж а н а. Перш, чым парваць,трэба ўважліва прачытаць, што там напісана. А я яшчэ не прачытала.

С а м. Хопіць, што я прачытаў. І ўважліва.

Ж а н а. Не падыходзь да мяне. *(Чытае паперку).* Вуліца Сялянская… дом адзін… кватэра… Вадзім… Эмбрыён…

*Заходзіць Яна.*

Я н а. Госпадзі! Не мог трапіцца вам гэты Вадзім хоць бы з нармальным прозвішчам! «Эмбрыён». Немец, ці што?

С а м. Хоць сам Напалеон… хоць хто, а наша крэпасць устаіць! Я правільна гавару, Жана?

Ж а н а. Сумняваюся, што ўстаіць.

С а м. Ну што з вамі, жанчынамі, паробіш?! Хоць галаву ў пятлю! А яны сваё таўкуць і таўкуць, як камары мак у ступе!.. Змілуйцеся!.. Злітуйцеся!.. Пашкадуйце!..

Я н а. Я Сашку забяру. І адразу ж з Платонам вернемся да вас. Ёсць размова.

С а м. А… а як жа хлопчык адзін будзе? З кім?

Я н а. Мама прыйшла. Просіць Сашку. Даўно не бачыла. *(Знікае).*

С а м. Што гэта яны задумалі, мілітарысты? Не скажаш?

Ж а н а. А мне адкуль знаць? Хіба ты Яны не ведаеш? Ад яе ўсяго можна чакаць.

С а м. Мне сёння, дарэчы, сон прысніўся…

Ж а н а. І мне.

С а м. Канешне, скажаш, абавязкова, ведаю, скажаш: сёння зноў снілася дзіця… цыцку смактала тваю…

Ж а н а. Не! Мне сёння прысніўся мой новы муж.

С а м. Зноў за сваё?!

Ж а н а. Ну, хіба ж я вінавата, што мне сніцца тое, што сніцца?

С а м. Так, так… сапраўды… Нехта з вялікіх разумна заўважыў: самая лепшая жонка тая, якая не вяртаецца…

Ж а н а. Дык што, раіш мне пайсці… і не вярнуцца?

С а м. Жана, я цябе кахаю, ты ж ведаеш, але ты – дарослая жанчына… Я не магу табе больш нічога сказаць. Рабі, як хочаш, што хочаш. Твая воля. Самае лепшае віно, якое п'яніць чалавека, – гэта свабода. Свабода ў выбары – таксама… У выбары ўсяго, у тым ліку і бацькі для свайго дзіцяці, без якога, канешне ж, не бывае маці… А кожная жанчына абавязкова павінна адчуць радасць мацярынства… Абавязкова… Я пайду… Назаўсёды… Каб не быць перашкодай… Ад цябе… Калі, увогуле, ад цябе можа пайсці?..

Ж а н а. Дурань ты, Сам! Хоць і адукаваны быццам бы чалавек.

С а м. А дурню лягчэй пражыць. А… а той муж, які табе сёння прысніўся, так нічога хоць быў…лепшы, мусіць, чым я?

Ж а н а. У якім сэнсе?

С а м. У… у… у такім… у любым!..

Ж а н а. У сне не разабралася… на самым цікавым прачнулася…

С а м. Прысніцца ж абы-што!

Ж а н а. Прыгожы сон быў…

П л а т о н. Менш спаць трэба!..

*Заходзяць Яна і Платон.*

Я н а. А вось і мы! Прашу прабачэння. У Платона, у Анатоля Міхайлавіча, у нашага паважанага Сама. Гэта ўсё прыдумала я... Жана тут ні прычым...

П л а т о н. Што... прыдумала?

Я н а. З Інай. З яе цяжарнасцю.

С а м. Ну мне ж магла прызнацца.

Я н а. Вось і прызнаюся.

С а м. Ці не позна? А ў мяне, між іншым, камандзіроўка сарвалася.

Я н а. Лепш позна, чым ніколі.

П л а т о н. Жах! Вывяржэнне вулкана!..

Я н а. Таму стойце ад мяне на адлегласці, каб нікога з вас не абдала варам. І гарачым попелам.

С а м. Усё зразумела. Стаім. Ну, і што ж ты даведалася такое, за што б можна было Платона і заадно мяне, наколькі я пачынаю здагадвацца, пакараць?

П л а т о н. Не, ніколі жанчыну не разгадаеш. Ніколі. Хоць пять Сашкаў нарадзі з ёй. Пустая задума.

Я н а. Так, я рашыла праверыць мужчын на вернасць. Не адмаўляюся. Але, хлопчыкі, дыму без полымя не бывае.

С а м. Ну, а я прычым? Я? У цябе ёсць Платон, яго і правярай. Рабі свае эксперыменты над ім.

П л а т о н. Я флюраграфію прайшоў добраахвотна. Колькі ж можна аднаго чалавека прасвечваць?

Я н а. Не трэба, шаноўныя мужчыны, харахорыцца, натапырвацца. Але вочкі ў вас тады замітусіліся, забегалі, калі пачулі пра цяжарнасць Іны. Трывога ахапіла вас. Хваляванне. Я не памыляюся? Маўчанне – знак згоды. На месцы Іны магла быць Каця, Лена, Вера, Надзя... Няважна, хто. Мне пазваніла невядомая жанчына і сказала: прасачыце за сваім мужам Платонам і суседам Самусем. Ходзяць налева.

П л а т о н. Нагавор!

С а м. Хлусня!

П л а т о н. І ты паверыла той ведзьме?

С а м. А мы – нуль з табой, Платон. Нам ужо ніякай веры няма!.. Нуль!..

П л а т о н. Без палачкі. Паклёп! Цяпер я ведаю, чаму жырафы... сваё самае каштоўнае... што ў іх ёсць, у пясок хаваюць...

Я н а. Ну, і што ж я ў такім выпадку павінна была зрабіць пасля таго званка? Канешне, я верыла свайму чорту гэтаму *(шлёпнула Платону па мяккім месцы, той падбрыкнуў),* але ж ўсялякае можа стацца ў гэтым жыцці. А тут да мяне Іна прыйшла, даўняя мая сяброўка... І я рашыла разыграць вось гэтую камедыю... з цяжарнасцю... Пра курорт гэта потым у мяне ідэя з'явілася... Мяне падтрымала Жана. Даруй, Жана, што пра задумку з Інай і ты нічога не ведала... Ну, такая я!..

Ж а н а. А я здагадвалася...

П л а т о н. Эх, згарэла пуцёўка!

С а м. Сінім полымем!

П л а т о н. І трэба ж! А ў моры, між іншым, можна купацца. Нармальныя людзі і купаюцца.

*З'яўляецца Іна.*

І н а *(выцягвае падушачку з-пад жакета).* Вось і ўсё, шаноўныя!

П л а т о н. З паспяховымі родамі!

С а м. Далучаюся!

*Жана гучна смяецца.*

*І ў гэты час чуваць дзіцячы плач.*

Я н а. Гэта не Сашка!

*Званок у дзверы.*

*Усе кідаюцца да дзвярэй. Жана вяртаецца са скрутачкам на руках. Яе ўсе абступілі, разглядваюць малога.*

С а м. Дзіця?

Я н а. Зусім яшчэ немаўля. Толькі-толькі, відаць, нарадзілася?

І н а. Бедненькае!..

С а м. Хлопчык?

Ж а н а. Сын. А хацела дачку...

С а м. Ну, будзеш тут яшчэ перабіраць!..

Я н а. Хапай, што ёсць!..

Ж а н а. Так усё нечакана. Як снег на галаву ўлетку. Я пакуль яшчэ нічога не магу зразумець. Канешне, я вельмі рада.

Я н а. На каго хоць падобны?

*Разглядваюць.*

І н а. На Сама.

С а м. Няўжо? Не, быццам бы… не!

Ж а н а. А на каго ж тады?

С а м. На Платона…

П л а т о н. Дай-ка глянуць! *(Разглядвае. Жане*). Ты пакладзі яго на канапу. Так нам зручней будзе партрэт яго нам маляваць.

Ж а н а. Маё! Маё! Не дам!..

П л а т о н. Разгарні хоць, разгарні. Вось так. На Платона, кажаце?

С а м. На цябе, і не спрачайся.

Я н а. Прыгледзься ўважлівей… Пратры вочы…

П л а т о н. Ёшкіна маць!.. На маю цёшчу. І ніякіх!.. І нос яе, і рот… зубоў таксама няма…

С а м. Ён, між іншым, падобны на Будзённага…

*Яшчэ раз усе ўважліва прыглядаюцца да падкідыша.*

П л а т о н. Хопіць табе, Сам! У яго ж вусоў няма.

С а м. Вырастуць.

Ж а н а. Няважна, на каго ён падобны: нам паслаў яго сам Бог.

*Усе задралі галовы ўгору.*

І н а (*прынюхалася да падкідыша).* Ён… ён што – п'яны!..

П л а т о н *(імкліва).* Ну-ка! Пусціце спецыяліста! *(Абнюхвае).* Не магу зразумець…

Я н а. Ты ж піва піў, абармот! Які ты эксперт?! Дазвольце!.. *(Абнюхвае).* Ад яго, здаецца, пахне каньяком? Армянскім.

І н а *(таксама прынюхалася яшчэ раз).* Гарэлка. І не спрачайцеся. «Крышталь».

С а м. Што вы за глупствы гаворыце! Толькі нарадзіўся, і п'яны?

І н а. Цяпер бывае. Іншая маці і не помніць, што нарадзіла.

С а м *(абнюхаў таксама падкідыша).* Не, віном, звычайным віном пахне…

Ж а н а. Чым бы ён для вас не пах, а мне здаецца, пахне ён тым, чым пахнуць усе дзеці…

І н а. Ён п'яны, гавару вам!

Ж а н а. Праспіцца. Я свайго дзіцяці ў крыўду не дам. Запомніце раз і назаўсёды.

П л а т о н. Вось... вось і добра... Як жа назавеце сынулю?

Я н а. Цяпер прозвішчаў хапае. Арцёмы, Дзянісы, Максімы...

І н а. У мяне таксама сын – Васілёк. Мне падабаецца гэтае імя. Уявіце сабе сіні васёлёк у жыце!.. Гэта ж... гэта ж такая прыгажосць!.. І жавараначак над васількамі спявае... пад самым небам...

П л а т о н. А я Платон... І ніякі жаваранак... акрамя жонкі... нада мной не спявае... У любы час дня і ночы... М-да-а!..

Я н а. Калі так пойдзе і далей, то над табой будзе неўзабаве спяваць хор!.. Пятніцкага!..

С а м. А імя прыдумаем, прыдумаем імя. Балазе, ёсць для каго.

Ж а н а. А я ўжо прыдумала. Назавем сыночка Багданам. Ён нам Богам даны. Баг-дан!

*Усе пляскаюць у аладкі.*

Сам, дзе тая бутэлечка?

С а м. Спатрэбілася, аднак. *(Даў бутэльку Жане, тая корміць малога).*

І н а. Чаму ж мы бяздзейнічаем? Ведаеце, гэта ўжо не жарты, не розыгрышы!..

П л а т о н. А што рабіць трэба?

І н а. Як – што? Міліцыю выклікаць! Нарколага!

П л а т о н. Толькі не нарколага! Толькі не яго!..

Я н а. Пачакайце! *(Панюхала падкідыша, і адразу ж накінулася на Платона).* Ах ты, нягоднік! Гэта вось ад каго пахне і армянскім каньяком, і гарэлкай, і віном!.. Блізка не падыходзь да малога!.. Чуеш?.. Ні на крок!..

П л а т о н. Кактэйль піў, усяго келішак, а гвалту! Куды там!..

І н а. Думайце, думайце, як нам далей быць.

Я н а. І праўда ж!.. Хтосьці ж нарадзіў і падкінуў дзіця. Гэта ж судовая справа.

П л а т о н. А не прыпішуць вам, суседзі, што гэта вы ўкралі дзіця?

С а м. Вы ж сведкі! Вы! Вы ж усё бачылі.

Ж а н а. Маё! Не аддам! А дачушку я ўсё роўна нараджу!.. Сама ад Сама. Сам, ты чуеш? Нараджу. Як толькі ачуняю ад гэтых родаў...

С а м. Тады ў мяне ёсць наперадзе яшчэ некалькі месяцаў шчаслівага жыцця. Адыходзь, Жана, адыходзь... Так, на чым гэта я

спыніўся? Ага! Няўжо не падтрымаеце нас? Няўжо не заступіцеся вось за яго, за Багданчыка?

П л а т о н. Ды што мы? Мы – заўсёды! Але ж ёсць законы... па іх нам накавана жыць...

Я н а. А я так думаю: калі б дзіця было патрэбна той маці, – даруйце, матулі, што я называю яе вашым імем, – яго б пад дзвярыма не пакінулі. Яшчэ пашанцавала гэтаму хлопчыку, што трапіў у добрую сям'ю. Тут ён будзе самым жаданым... У сарочцы нарадзіўся...

*Платон паглядзеў, у чым нарадзіўся. Параўнаў сваю сарочку з ягонай. Кіўнуў: у сарочцы, так!.. І паказаў вялікі палец.*

Ж а н а. Ён спіць. Папіў малачка, і заснуў. Толькі носікам пасопвае.

Я н а. Пачакайце! Во, добра што ўспомніла! Там у мяне дома ёсць памперсы! Для Сашкі набрала. Зараз прынясу! Уся ноч наперадзе – спатрэбяцца! *(Выбягае).*

І н а. А я б выклікала міліцыю.

С а м. Не трэба нікога выклікаць. Я забараняю.

І н а. А хто вы такі?

С а м. Бацька... вось яго. Я – бацька. Так, так. Гэта – па-першае. А, па-другое, усё адбылося ў нашым доме. Таму мы разам з Жанай нясем поўную адказнасць. Толькі мы. Усім зразумела? Калі зразумела, тады дзякуй вам. Усім. І Богу, які зрабіў такі нам цудоўны, такі чаканы падарунак. Цяпер, я гэта дакладна ведаю, мая жонка больш не хоча замуж.

Ж а н а *(па-ранейшаму корміць малога).* А я ўжо даўно замужам, хто не ведае!.. А па пуцёўцы на курорт паедзе Сам. За дачкой.

*Усе запляскалі ў аладкі.*

*Прыбягае Яна з памперсамі. Яна моцна грукнула дзвярыма, і на сцяне загаварыў (ці зляцеў са сцяны) радыёпрыёмнік. Калі ён загаварыў, усе па-рознаму адрэагавалі.*

*І ў гэты час па трансляцыі перадаецца паведамленне:* «Паважаныя таварышы! Звяртаемся да ўсіх, хто нас слухае: згубілася грудное дзіця...»

*Яна адчувае нядобрае, у адчаі камячыць і шпурляе памперсы...*

*По трансляцыі:* «...дзяўчынка...»

*Яна расплываецца ва ўсмешцы...*

С а м *(Жане).* А калі б ты знайшла тое, што хацела?

П л а т о н. А ну-ка!.. Якая дзяўчынка?! Дзе яна тут, плакса тая, можа быць?! Якім чынам?! *(Пераканаўся яшчэ раз, зазірнуў у скрутак).* Ды ў нас жа хлопчык, я ж і гавару! Фу, пранесла! Вунь які банцік у яго!.. Вунь!.. Мужычок!.. Э-э-э, не правядзеце!..

*По трансляцыі:* «... пяць дзён ад нараджэння... Усім, хто бачыў альбо што чуў, просьба паведаміць па адрасу...»

*Сам выключыў радыёпрыёмнік.*

П л а т о н. Нас двое і ён трэці. Усё правільна. Як без трэцяга, га, жанчыны? *(Смяецца).*

Я н а *(тузанула мужа за рукаў).* Ты зноў за сваё, Платон?

П л а т о н. Ды што з вамі, жанчынамі, і пажартаваць нельга?! Ды яшчэ ў такі дзень?!..

*Заслона.*

2007

# Д О Ш К І

П’еса ў дзвюх дзеях

**Дзейныя асобы**

**Людзі:**
К р у п я н к а.
Я к у ш э н к а .      .
Ш ы ш.
Н я м к о.
К а ц ь к а.
Б а б у л ь к а.

**Птушкі:**
Б у с е л

Вясна. Беларуская вёска ў прыфрантавой паласе.
Некалькі чырвонаармейцаў атрымліваюць загад зрабіць падлогу ў памяшканні сельскага Савета, дзе будзе размешчаны штаб дывізіёна, прыбыццё якога чакаецца праз двое сутак...

## ДЗЕЯ ПЕРШАЯ

*Вясковая вуліца. На заднім плане – будынак сельскага Савета і абрысы царквы. Раз-пораз чуваць царкоўны звон: бом!.. бом!.. бом!..*

*З’яўляцца чырвонаармеец Крупянка, ён цягне за сабой дошку. Паклаў яе на зямлю, выцер лоб рукавом.*

К р у п я н к а. Адна! *( Знікае).*

*Таксама з дошкай з’яўляецца чырвонаармеец Якушэнка.*

Я к у ш э н к а *( паклаў дошку на зямлю).* Дзве! *( Знікае).*

*З'яўляецца Крупянка з чарговай дошкай, паклаў яе побач з раней прынесенай.*

К р у п я н к а. Тры! *( Знікае).*

*Прыходзіць з дошкай Якушэнка.*

Я к у ш э н к а. Чатыры! *( Знікае).*

*Каля дошак пэўны час нікога няма. Даносяцца прыглушаныя галасы сваркі, і не цяжка здагадацца, што дошкі няпроста даюцца чырвонаармейцам – мясцовыя жыхары не дазваляюць разбураць вясковыя пабудовы, і таму чуваць воклічы: «Што вы робіце! Пашкадуйце!», «Гэта ж царква!», «Бог не даруе!», «Ён усё бачыць!», «А штаб куды загадаеце – на аблокі?!»*

*З'яўляецца Нямко.*

Н я м к о *(паказвае рукамі на дошкі, незадаволена).* А-а-а! У-э-э-а! А-а-а! У-э-э-а! *(Бярэ дошкі і знікае з імі).*

*З'яўляецца Крупянка з чарговай дошкай, разгублена глядзіць на тое месца, дзе павінны б ляжаць раней прынесеныя дошкі.*

К р у п я н к а *(злосна, у адчаі).* Дзесяць! Сто!.. Ды каму яны патрэбны, гэтыя дошкі? Каму? Там не даюць, тут – крадуць! Што з іх – дамавіны рабіць? Дык не ж – нас, салдат, так закопваюць… у зямлю… як бульбіну вясной… толькі глыбей крыху… *(Кліча).* Якушэнка-а! Хахол!

*З'яўляецца Якушэнка з дошкай.*

Я к у ш э н к а. Больш няма дошак. Апошнюю забраў.
К р у п я н к а. Грай, Якушэнка!
Я к у ш э н к а. А дошкі… дзе?
К р у п я н к а. Грай, сказаў!
Я к у ш э н к а. А хто ты такі, каб мне загадваць? Тым больш – яфрэйтару?
К р у п я н к а. Ці будзеш граць, ці я раскурожу тваю скрыпку? К чортавай матары!..

Я к у ш э н к а. Нельга граць. З'явіцца старшына Гусеў, будзе лаяцца, калі ўбачыць скрыпку.... Сказаў, разламаю... Тут, кажа, вайна, а не кансерваторыя...

К р у п я н к а. Бо ён – дурань. Тамбоўскі.

Я к у ш э н к а. Сам ведаю... хто ён. Але чалавек добры.

К р у п я н к а. Грай, Якушэнка!

Я к у ш э н к а. Не магу. Абяцаў старшыне не граць без яго дазволу...

К р у п я н к а. Бач ты! Граць на скрыпцы – дазвол трэба прасіць? У каго? У бога ці чорта?

Я к у ш э н к а. У старшыны.

К р у п я н к а. Дзе ён, той наш разумны старшына?

Я к у ш э н к а. За цвікамі пайшоў...

К р у п я н к а. Ды гэта я ведаю... Але ўжо можна было прынесці не толькі цвікі, але і сам штаб разам з камандзірам. Гатовы. І рамантаваць сельсавет не трэба было б. А то – падлогу ім рабі. А дзе дошкі? Давайце дошкі – зробім. Гэта ўсё роўна, што аддаць каманду страляць па немцах, а зброю і патроны не выдаць... Страляй – і ўсё! Рабі падлогу – і не кірхай! Я гаварыў, дарэчы, і старшыне Гусеву пра гэта... А ён паслаў мяне, куды трэба. «Не вучы дзядулю кашляць!»

Я к у ш э н к а. А ты, Крупянка, рабіў калі-небудзь падлогу з дошак?

К р у п я н к а. Хм. Жартуеш? Я, Якушэнка, не толькі не рабіў, але і хадзіў па ёй мала... не тое каб!... Зразумеў?. Калі мне было? І не задавай дурных пытанняў!

Я к у ш э н к а. Не буду. Калі не хочаш.

К р у п я н к а. Пакуль няма старшыны Гусева, будзеш слухацца мяне.

Я к у ш э н к а. Не буду. Яфрэйтар –я, а не ты. Субардынацыя ў арміі як-ніяк павінна захоўвацца.

К р у п я н к а. Ведаю. Ты яфрэйтар, а камандзір – я. Гэта дзве вялікія розніцы. Не моршчыся, Якушэнка. Табе далі гэтае званне, каб сушэшыць тваё самалюбства. Бо ты без лычкі, што даведка без пячаткі. Цешся. І слухай сюды!.. Знайдзі мне таго, хто сцібрыў дошкі. Разумееш?

Я к у ш э н ка. Не буду.

К р у п я н к а. Будзеш! Яшчэ як будзеш! Жывога ці мёртвага сюды яго! Выконваць загад! А я гэтыя, апошнія, пасцерагу... А то прыбудзе старшына Гусеў, то што яму пакажам? Бессаромныя вочы? Во гэта? *(Паказаў дулю).* Двое сутак мы дошкі здабываем, а дзе яны?

А заўтра – штаб прыедзе! Нас жа павесяць на першым дрэве! Без суда і следства! Уцяміў, яфрэйтар Якушэнка?

Я к у ш э н к а. Усё роўна цвікоў няма. Чым прыб’еш дошкі?

К р у п я н к а. Не можа быць, каб старшына Гусеў не вярнуўся з цвікамі... Пачакай! Каля царквы лесвіца стаіць, прынясі... Спатрэбіцца... Ты чуеш мяне? Ці аглох?

*Якушэнка моўчкі знікае.*

Б у с е л. А старшыны вашага не відаць. Я б убачыў, калі б ішоў... Эх, салдацікі!.. Там вунь, за вёскай, яшчэ адна дошка ляжыць... Шырокая – як сцежка... Праз раўчук яе добрыя людзі перакінулі, каб на другі бераг пераходзіць... Гэтымі дошкамі, здаецца, можна намасціць дарогу  і на неба... куды хочаш... Таму людзі і шкадуюць іх, берагуць, бы каштоўнасць яны маюць... А мне па балоце і так добра хадзіць... Клыпай сабе ды клыпай спакойненька...Дошкі вашыя ёсць, няма... ай!.. Ну, ну, што гэта яны там, людзі, зноў за чубы схапіліся? Без немцаў... самі пазабіваюць адзін аднаго...

*Чуваць гвалт, але нядоўга – як з’явіўся, так і знік.*
*З’яўляецца Нямко з дошкамі, за ім ідзе Якушэнка.*

Я к у ш э н к а. Бяры дошкі, Крупянка.

Н я м к о. А-а-а! У-э-э-а! А-а-а! У-э-э-а!

К р у п я н к а. Што ён кажа?

Я к у ш э н к а. А ты ў яго і папытай.

К р у п я н к а. Што, іх не мог сцягнуць хто-небудзь нармальны? Такому і па мордзе не дасі – і так пакрыўджаны лёсам. Ці прыкідваецца?

Я к у ш э н к а. Мусіць, не. Быў бы на фронце.

К р у п я н к а. Так, зараз высветлім... *(Прыняў сур’езны выгляд).* Хто такі?

Н я м к о. А-а-а! У-э-э-а! А-а-а! У-э-э-а!

К р у п я н к а. Зразумела. Навошта табе, дзівак, дошкі? Табе яны... навошта? Нам – загад, каманда...разумееш? Іначай... пух-пух...за невыкананне.

Н я м к о. А-а-а! У-э-э-а! А-а-а! У-э-э-а! *(Торкае ў неба рукамі, відаць, паказвае, што адтуль можа быць небяспека).*

К р у п я н к а. Добра. Угаварыў. Кладзі дошкі на зямлю... не трымай, цяжкія ж... і шуруй дамоў. Чуеш мяне? Дамоў!

Я к у ш э н к а. Ён чуе, відаць, толькі Бога...

К р у п я н к а. Чыйго? Нашага ці нямецкага?

Я к у ш э н к а. Мне гэта невядома...

К р у п я н к а. То мне вядома. З нядаўняга часу богаў паболела...падзяліліся на два... адзін за іх, другі – за нас... *(Нямко).* Пакладзі, сказаў, дошкі на зямлю. Ну, стой, стой... калі табе так добра. Дурань! Што з яго возьмеш?

Я к у ш э н к а. Крупянка!

К р у п я н к а. Што?

Я к у ш э н к а. Ты ж на скульптара вучыўся...

К р у п я н к а. Вучыўся і вывучыўся. Як мае быць.

Я к у ш э н к а. І скульптуры ў цябе такія грубыя, як ты сам?

К р у п я н к а. Пра скульптуры не скажу... іх бачыць трэба... але калі цябе ляпіць буду, то – гэта ўжо дакладна, і не пратэстуй! -- зраблю без лычак на пагонах. Ці з адной. На адным пагоне... Скажы гэтаму дурню... *(Раптам спахапіўся).* Пачакай! Пачакай, дык гэта ж жывы натуршчык! Чалавек з дошкамі! Чалавек ні ў дошках... ні на дошках, а – з дошкамі!.. Куды ён іх нясе? *(Круціць Нямко і так і гэтак, але той не выпускае дошак з рук).* Вось паглядзі, Якушэнка! Ён нясе дошкі! А з дошак можна зрабіць не толькі падлогу ў штабе! Не! Нямко, дай я цябе пацалую, дай я цябе абдыму! *(Цалуе Нямко, і той нарэшце выпускае дошкі на зямлю, адна з іх балюча шлёпнулася на нагу Крупянку).*

К р у п я н к а. Ё маё!.. Бля!...*(Сцяўся ад болю, хаўкае ротам, выпускаючы разам з парам непрыстойныя, але так хораша падкрэсліваючы ягоны стан, словы: калі сачыць за губамі, то словы тыя лёгка чытаюцца).* Усё ў мяне. Нямко! Нямко! *(Тармосіць яго).*

Н я м к о.А-а-а! У-э-э-а! А-а-а! У-э-э-а!

К р у п я н к а. У вас гліна ёсць? Гліна? Чырвоная, як памідор! Як шчокі ў сытага чалавека! Як у начальніка! Гліна-а! Разумееш мяне? *(Паказвае жэстамі, што такое гліна).*

Н я м к о.А-а-а! У-э-э-а! А-а-а! У-э-э-а!

Я к у ш э н к а. Ён сказаў: Бог дае свята, а чорт работу.

К р у п я н к а. Што?

Я к у ш э н к а. Гліна ёсць.

К р у п я н к а. Бачыў?

Я к у ш э н к а. Я люблю гліну... хоць і не скульптар. Яна паслухмяная, як і іншая дзяўчына... ціскай яе, калашмаць, мні... а яна паддаецца... робіцца цёплай... мяккай...

К р у п я н к а. Панесла!..

Я к у ш э н к а. Ага. Панесла.

К р у п я н к а. Скрыпка, я адчуваю, у цябе была – як вуда ў нягеглага рыбака... закінуў – і чакай, пакуль клюне...

Я к у ш э н к а. Клявала. І часта.

К р у п я н к а. Кручок, відаць, добры маеш, гад?

Я к у ш э н к а (*папраўляе).* Смычок. Смычок!

К р у п я н к а. Адна... трасца!.. А то што ж за музыка такі, што ніводнага разу я не чуў, як ты граеш! Прыкідваешся, мусіць? Я ж помню, як папыталі ў нас, калі прызвалі на службу... хто што можа рабіць? Ты што сказаў? Напомніць?

Я к у ш э н к а. Я тады няпраўду сказаў. Схлусіў.

К р у п я н к а. А чаму?

Я к у ш э н к а. Баяўся, што скрыпку прымусяць выкінуць... бо вайна ж... не да музыкі...

К р у п я н к а. Але ж ты сказаў, што можаш граць... на патэфоне. *(Смяецца).* Прыдумаў жа! На патэфоне!.. «Я магу, таварыш камандзір, граць на патэфоне!» Здзівіў увесь белы свет сваім прызнаннем. Малайчына. А што мне тады заставалася сказаць? Люблю ваяць прыгожых жанчын...

Я к у ш э н к а. Валяць?

К р у п я н к а. Ваяць. Ваяць. З гіпсу. А ў такіх умовах, як сёння, – з гліны. З сырога пяску... але ўсё гэта ненадоўга. Зімой магу са снегу. І не толькі дзеда Мароза з торбай за плячыма... і не толькі ... Снягурку магу... О, Снягурка!..Чуеш, Якушэнка?

Я к у ш э н к а. І на гліне, пэўна ж...і на снезе... можаш?

К р у п я н к а. Не, ну ты невылечны чалавек. Каму што! Каму што! Уявіце сабе: побач сядзіць музыкант, скрыпач, я ніводнага разу не чуў, каб ён хоць ну самы малюсенькі разочак зайграў... Пакажы, можа ў цябе і зусім пальцы у вузел завязаны?

Я к у ш э н к а. На.

К р у п я н к а. Бачу. Набярэш імі гліны. Пальцы добрыя. Там, дзе бачыў. І адвядзі гэтага нямога... што ён тут будзе стрыгчы вушамі? Чорт яго ведае, што за чалавек! Можа, ён тут маўчыць... а дзе трэба – загаворыць... рот так раскрые, што і гармаце не ўступіць. Адным вухам слухае, другім выпускае. А? Дзейнічай, Якушэнка! *(Нямко).* І ты – шагам ...арш!

Я к у ш э н к а. Дык гліну ці лесвіцу?

*Нямко не слухаецца. Крупянка разварочвае яго, дае каленам пад адно месца, але Нямко не ідзе.*

К р у п я н к а. Якушэнка!  Будзь другам... забяры і яго з сабой. А гліну ці лесвіцу – рашай сам. *(Раптам).* Лесвіцу!

*Якушэнка і Нямко знікаюць.*

(*Аглядаецца па баках, рашуча).* Падлога ў штабе пачакае. Усё роўна цвікоў няма. *(Робіць з дошак прама  на зямлі  карыта для замесу гліны).* Сёння сон бачыў... дзівацкі... не інакш... Быццам мяне ў армію прызвалі... і не вайна зусім... а проста служыць... час прыйшоў... Ну, і прысягу прымаць пара... Усе камандзіры ў казарме сядзяць на сталом... пасярод старшына Гусеў... выклікаюць мяне... Першага...Уваходжу страявым крокам... дакладваю, як і мае быць... па статуту: таварышы старыя, чырвонаармеец Крупянка для прыняцця прысягі прыбыў... Сесці не прапанавалі – канешне, старыя, а я – салага... Пытаюць: пісьмы дамоў пішаш? Пішу, адказваю. За перагрузку пошты – дзве банькі... Я адразу адмаўляюся, раблю задні ход: не, таварышы старыя, не пішу... Ага, не пішаш? За непавагу да бацькоў – яшчэ дзве банькі... гэта значыць рамянем па адным месцы...спражкай...А калі сказаў, што сястра ёсць, Марыйка, то пару банек скінулі – будзе, маўляў, старычку жонка пры звальненні...пасля дэмабілізацыі. Колькі разоў усё ж сцебанулі – не ўвярнуўся... *(Памацаў тое месца, па якому сцебанулі)...* баліць... аказваецца, спаў калі, то востры каменьчык падкаціўся... І Якушэнку дасталося! Яму больш... Бо абхітрыць старыкоў захацеў –  тое месца, па якому лупцуюць, коўдрай абматаў, а наверх  штаны нацягнуў... І ўкаціўся ў казарму, бы снежны ком... Калі Фрыдмана пранесла, то Якушэнку дасталося. Дзе яўрэй прайшоў, там хахлу няма чаго рабіць.

*З ‘яўляецца Якушэнка з лесвіцай.*

Я к у ш э н к а *(злосна).* Калі ж хочацца і хлеб есці і на печы ляжаць!   Ледзь зуб не выбілі за гэтую лесвіцу.

К р у п я н к а. А я колькі разоў табе гаварыў: з аўтаматам хадзіць трэба, з аўтаматам! А ты ў кустах яго схаваў.

Я к у ш э н к а. Ён цяжкі...

К р у п я н  к а. Ды не скрыпка!.. А людзі зброі баяцца. Толькі зброі – і больш нічога. А любы звер, нават самы моцны, заўсёды баіцца чалавека. Любы! *(Ускочыў на лесвіцу, якую ледзьве трымае Якушэнка, доўга ўглядаецца, заўважае бусла).* Няма старшыны Гусева... не відаць... Паслухай, Якушэнка, а чаму гэта бусел адзін у гняздзе? Адзін і адзін?

Я к у ш э н к а. Не дакладваў…

К р у п я н к а. Ды я гэта разумею. А можа такое быць, што ён без жонкі застаўся… без напарніцы? Ці як там у іх?

Я к у ш э н к а. А чаму – ён? А , можа, гэта яна?

К р у п я н к а. Ды пад хвост не глянеш…

Б у с е л. Дзед Шыш да іх ідзе. Гэтыя хлопцы яго не ведаюць, але запомняць. Х-ха-ха-ха: у Шышы не возьмеш ні шыша. Я раней на суседняй ліпе жыў… там было маё гняздо. І кола ляжала добрае… з калёс. Аднак ён пасярод гнязда штыр забіў, каб я сесці не мог… Пераманіў да сябе… А куды мне было падзецца? Усе буслы пры сваіх гнёздах, адзін я са сваёй Надзюшай без вугла застаўся… З ім, з гэтым дзедам, вуха трэба тарчком трымаць! Каб жа я мог гэтым хлопцам падказаць, то папярэдзіў бы!.. Шкада: абхітрыць… абдурыць… І сваё не аддасці, і чужое забярэ… Хаця хто яго ведае, гэтага дзеда? Можа для іх, для хлопцаў, ён і карысным нечым будзе… Усё ж яны – людзі… паразумеюцца… Гэта нам, птушкам, цяжэй…

*Крупянка злез з лесвіцы, Якушэнка паклаў яе на зямлю.*

К р у п я н к а. За глінай я сам пайду… Можаш не той прынесці.

Я к у ш э н к а. Баба з возу – каню лягчэй.

Б у с е л. Можна падумаць, што ён ведае, дзе ў нас тут добрая гліна? Смех дый годзе! Ямін пачата многа, але «глінкамі» толькі называюць… Гліна за лесам, дзе партызаны цэлую машыну зброі схавалі, а нехта ўкраў… Во там гліна! Яшчэ ёсць гліна, дзе Нямко закапаў швейную машынку «Зінгер», як немцам прыйсці… а забыўся – не можа знайсці. Я бачу, дзе яна, тая машынка… я – ведаю… Але ж дзяўчынка Кацька шыць хоча і апратку лапіць, а Нямко толькі мыкае, а ўспомніць – не успомніць… нібы яго хто даўбнёй якой уходаў па галаве… і выбіў усё, што там было… разам з верхам і дном… Не чуе, а яшчэ і памяць – як рэшата… Адна бяда не ходзіць…

*З'яўляецца Шыш.*

Ш ы ш. Ну, і што мы, хлопцы, тут робім?

Я к у ш э н к а. Выконваем загад камандзіра.

Ш ы ш. Нават так?

К р у п я н к а. Нават… А табе што?

Ш ы ш. Ды мне, уласна кажучы, нічога… Але лесціцу – туды, дзе ўзялі!

К р у п я н к а. Якушэнка!

Я к у ш э н к а. Ну, чаго табе?

К р у п я н к а. У якім кусце твой аўтамат?

Я к у ш э н к а. Там… *(Махнуў рукой).*

К р у п я н к а. Закруцішся ты тут , галаву табе задураць – і не знойдзеш потым…

Я к у ш э н к а. Знайду.

К р у п я н к а. І пад трыбунал!.. Атрымлівай!.. Пад завязку!.. Як на плечы ўзваліць!..

Я к у ш э н к а. Усіх не патрыбуналяць…

Ш ы ш (*крэкнуў).* Дык гэта самае… лесвіцу.. на ранейшае месца. Ага. Я па ёй на царкву забіраюся… звон даю… А без лесвіцы не дам! Вы чуеце мяне, сапліўцы?!

К р у п я н к а ( *ходзіць вакол дзеда, прыглядаецца).* Пачакай, пачакай… Косць у цябе, дзед , моцная… шырокая…Мне такая і патрэбна… *(Шышу такая ўвага да сябе не падабаецца, ён усяляк ухіляецца ад яго жэстаў).* Нос выразны… Бог семярым нёс… Калі жанчыны з такім носам не назавуць цябе нахабнікам, то потым яны назавуць цябе аслом…

Ш ы ш. Адстань, ірад! Знікні з вачэй!

К р у п я н к а. Скажы, Якушэнка!

*Якушэнка ўзяў лесвіцу, знікае.*

К р у п я н к а. Ты – натура!

Ш ы ш. Ведаю… я натурлівы… як упруся, то мяне і з месца не спіхнеш.

К р у п я н к а. Калі што, дзед, я цябе знайду…

Ш ы ш. Што, нават з-пад зямлі дастанеш?

К р у п я н к а. Там будзе відаць. Але скажу адно: у вас што ні чалавек, то – натура… Жывы матэрыял. Жывы!

Ш ы ш. Ды пакуль, дзякаваць Богу…

*Вяртаецца Якушэнка.*

(*Якушэнку).* Дзякуй, баец.

Я к у ш э н к а. Там на даху дошкі ёсць…

Ш ы ш (*гучна).* Не дам! Не дам! Не дам! Вы ж – грэшнікі! Бог не даруе!

К р у п я н к а. Чый Бог? Наш ці нямецкі?

Ш ы ш. Не бярыце з царквы дошкі… Я ў бацькі вам годны, і дрэннаму вучыць сыноў сваіх не буду…

К р у п я н к а. А камандзіру што на падлогу – салому пасцелем? Як у кароўніку? Як у свінарніку? Дык ён жа не доіцца! І сала не нагульвае! За што такая пашана? За якія заслугі?

*Паўза.*

Ш ы ш. Едзьце, хлопцы, адсюль... Пакіньце нас... Мы жыць хочам... Мы жыць стараемся... *(Выходзіць).*

Я к у ш э н к а. Што гэта ён заладзіў: жыць ды жыць... А хто не хоча? Мы? Не, даруй, дзед... Яшчэ як хочам. Яшчэ як!..

К р у п я н к а *(задумліва).* Цікавы дзед. Цікавы. Сваіх праганяе... што гэта значыць? Якушэнка!

Я к у ш э н к а. Не разумею таксама.

К р у п я н к а. Можа ён пірог выпякае ў печы, каб іншых салдат сустрэць? Са свастыкай? Для чаго б тады нас гнаў? Дарогу ж трэба ачысціць. Небяспечны чалавек! У яго, мусіць, Якушэнка, таксама аўтамат у тым кусце, дзе і твой, ляжыць, а?

Я к у ш э н к а. А што з гэтымі дошкамі рабіць будзем? На падлогу ўсе роўна мала...

К р у п я н к а. Дык ты што прапаноўваеш? І гэтыя вярнуць людзям? З боем, можна сказаць, бралі кожную дошку... і вярнуць?

Я к у ш э н к а. Я так не гаварыў...

К р у п я н к а. Але думаў так.

*Паўза.*

Я здагадваюся, дзе ў вёсцы можна дошкі раздабыць. Здагадваюся. Вяскоўцы – народ запаслівы, прадбачлівы, і кожны з іх думае пра свой апошні дзень... і кожны з іх рыхтуецца да яго... Вайна не вайна, а паміраць усе роўна трэба... не толькі ад куль...ад асколкаў... жыццё так выштукавана... Так што будуць цвікі, будзе і падлога! Я за глінай, Якушэнка! *(Знікае).*

Я к у ш э н к а *(глядзіць услед).* У яго з адной губы і горача і сцюдзёна... у Крупянкі, значыць. Так-так-так.

*З'яўляецца Шыш з кошыкам. Узяў у кошыку чыгунок, паставіў на зямлю.*

Ш ы ш. Зварылася. Толькі з печы. Бульба. У мундзірах. Еш, хлопча.

Я к у ш э н к а. Дзякуй.

Ш ы ш. Больш нічога няма. Партызаны ўсё забралі. *(Прысеў каля чыгунка, абірае бульбу).* Частуйся, частуйся. салдат. У маёй дачкі нават боцікі... скураныя... лёгенькія... канфіскавалі. І хто ў іх там, у лесе, фарсіць будзе?

*Якушэнка моўчкі есці бульбіну.*

Калі яшчэ вас прыгоняць багата – што тады будзе? Што пасля вас застанецца? У вас, праўда, хоць кухня будзе…Ёсць кухня?

Я к у ш э н к а. Канешне.

Ш ш ы ш. І апранутыя. Ну, магчыма, дзеці паявяцца...больш будуць на азіятаў падобныя...і толькі. Тут мудрасці вялікай не трэба. Хоць тут і няма з кім... адна Кацька... яе брат Нямко хавае ў бліндажы і ад сваіх, і ад чужых...... Новы замок павесіў на дзверы... Свірнавы... І дзе ён такі замок, цікава, адкапаў?

Я к у ш э н к а (*папярхнуўся, кашляе).* Ад каго... ад каго хавае?

Ш ы ш. Ад вас. У канкрэтным выпадку. Ад каго ж! Ад вас. Яна, праўда, надта ж прыгожая, сцерва!... Глянеш – і вочы, як ад сонца, заплюшчваюцца...Нельга глядзець на яе спакойна... Жылы і ў мяне, у старога, цягне...Кроў прымушае закіпаць.. А больш радзіць ніхто не зможа... старыя ўсе... ды малыя. У жмуркі толькі паміж сабой нашы бабы гуляць і могуць... Паміж сабой ды з дрэвамі... Дрэвы – замест мужчын ім... І кожнай з іх, відаць, здаецца, што яна хоча паймаць з завязанымі вачыма свайго любага, ловіць, ловіць... хапае, прыгортвае да сябе, а то не любы, а – дрэва... Халоднае, нібы прамёрзшае на марозе... Ты еш, еш, салдат.

Я к у ш э н к а. Ем.

Ш ы ш. Бульба ёсць – не акалеем з голаду.

*З'яўляецца Нямко з вядром, высыпаў гліну ў карыта.*

Н я м к о.А-а-а! У-э-э-а! А-а-а! У-э-э-а! *(Знікае).*

Ш ы ш. Навошта вам гліна?

Я к у ш э н к а. Адзін Крупянка ведае.

Ш ы ш. Гэта твой напарнік?

Я к у ш э н к а. Я яго. Крупянка – скульптар.

Ш ы ш. Бач ты! Скульптар, кажаш? А што гэта за цукерка такая, з чым ядуць?

Я к у ш э н к а. Яшчэ будзеце ведаць...

Ш ы ш. Добра, хлопцы. Добра... Я разумею: загад... Судзіць будуць, калі не выканаеце... *( Знікае, але перад гэтым доўга і прыдзірліва ўсё аглядае навокал).*

*З'яўляецца з вядром Нямко, высыпаў гліну.*

Н я м к о. А-а-а! У-э-э-а! А-а-а! У-э-э-а!

*З'яўляецца Крупянка. Узяў у Нямко вядро, змерыў вядром ягоны рост.*

К р у п я н к а. Малавата. Каб зляпіць мне цябе, Нямко, патрэбна яшчэ... бачыў... колькі вёдраў гліны? Так што калі хочаш стаяць у цэнтры вёскі з выцягнутай наперад рукой і з картузом у ёй -- цягай гліну! Уперад! *(Падштурхнуў Нямко).*

Н я м к о.А-а-а! У-э-э-а! А-а-а! У-э-э-а! *(Знікае).*

К р у п я н к а. Я, Якушэнка, чуў дзявочы голас... калі за глінай хадзіў... Голас прасіў аб дапамозе.

Я к у ш э н к а. Чаму ж не дапамог?

К р у п я н к а. Згубіў след. Ішоў на голас, а потым яна перастала прасіць аб помачы... Мне цікава, хто б гэта мог быць? Няўжо тут, у гэтай вёсцы, акрамя нас, яшчэ нехта ёсць, каму таксама аддадзены загад?.. Толькі іншага кшталту. Як думаеш, Якушэнка?

Я к у ш э н к а. Прыгожы голас?

К р у п я н к а. Вельмі.

Я к у ш э н к а. Значыць, і дзяўчына прыгожая.

К р у п я н к а. Значыць, так.

Я к у ш э н к а. Тады ратуй, Крупянка. Сёння прыгажосці на зямлі мала. Вайна таму што. Ратуй, Крупянка.

К р у п я н к а. Адстань!

Я к у ш э н к а. Чаго ты?

К р у п я н к а. А, можа, мне памроілася? Такое магчыма, Якушэнка?

*Паўза.*

Якушэнка!

Я к у ш э н к а. Я не буду больш дошкі шукаць. Не буду.

К р у п я н к а. Будзеш. А хто будзе?

Я к у ш э н к а. Не ведаю.

К р у п я н к а. Камусьці ж трэба...Можа гэта і лепш, што старшыны Гусева няма... Ён прымусіў бы нас усе дошкі, якія толькі дзе можна садраць, прынесці сюды... Гусеў прымусіў бы! Ён мёртвага

заставіць дошкі насіць! Уяўляеш, калі б быў з намі сёння Гусеў, што б было ў гэтай Мадоры?

Я к у ш э н к а. Так. Так точна.

К р у п я н к а. Да старшыны трэба ўмець даслужыцца. Ты не зможаш, хоць і палтаўскі...

Я к у ш э н к а. Мне не трэба гэта.

К р у п я н к а. Хлусіш! Ну хлусіш жа!

Я к у ш э н к а. Сам не магу зразумець – праўду гавару ці хлушу.

К р у п я н к а. Пачакай... Я зараз... *(Знікае).*

Я к у ш э н к а. Вярніся, Крупянка!

*Паўза.*

Усё зразумела: сястра нямога са склепа голас падае. Крупянка не ведае – і добра, што не ведае. А то не выканаем загад. Крупянка можа і забыцца на загад... ён чалавек захапляючы. З ім не прападзеш, але гора цяпнеш.

*З'яўляецца Нямко. Маўчыць.*

Ну, што ў цябе? Як жыццё, хлопча? Схаваў, кажаш, сястрычку надзейна?

Н я м к о.А-а-а! У-э-э-а! А-а-а! У-э-э-а!

Я к у ш э н к а. Глядзі ж, каб потым не шукаў, як швейную машынку «Зінгер». Уся вёска гамоніць пра тваё майстэрства хаваць швейную машынку. Не паўтары фокус.

Н я м к о. А-а-а! У-э-э-а! А-а-а! У-э-э-а!

Я к у ш э н к а. Гэта твая справа – слухацца, не слухацца... Ужо дарослы.

*З'яўляецца Крупянка. І выгляд у яго такі, бы ён нечым вельмі ўражаны.*

К р у п я н к а. Якушэнка... слухай сюды, Якушэнка!.. Бяры дзеда Шыша, Нямко бяры... Хаця не: стоп! Я сам... Усю вёску падняць трэба... Можа яны чые сваякі?

Я к у ш э н к а *(падыходзіць да Крупянкі, глядзіць яму прама ў вочы).* Ты пра што?

К р у п я н к а. Не паверыш... У лес звярнуў... Хацеў паглядзець, ці ёсць ужо падснежнікі... А там... а там жудасная карціна, Якушэнка...

Я к у ш э н к а *(нецярпліва*). Ды гавары ж ты ўжо нарэшце!..

К р у п я н к а. Дык і гавару… На бярозе ікона вісіць… а перад ёй стаяць на каленях людзі…

Я к у ш э н к а. Стаяць… і добра…

К р у п я н к а. Дык яны ж спаленыя!.. А ты… а ты… без аўтамата ходзіш, засранец! Вазьмі аўтамат, я сказаў!

Я к у ш э н к а. Ён у мяне ў рэчавым мяшку.

К р у п я н к а. Павесь на плячо, падла!..

*Якушэнка ўзяў аўтамат, закінуў на спіну.*

Вось так і хадзі. Я, відаць, Якушэнка, усё жыццё гэта буду бачыць… Ікона… і людзі на каленях… спаленыя… Яны як усё роўна з гліны… толькі не з чырвонай – з чорнай… А цяпер пайшлі… Пайшлі, Якушэнка. Пакуль мы там больш патрэбны… А старшына даруе… калі што…

*Якушэнка і Крупянка знікаюць.*

Н я м к о. А-а-а! У-э-э-а! А-а-а! У-э-э-а! *(Доўга глядзіць услед чырвонармейцам).*

*Зацямненне.*

*На тым жа месцы. Вяртаюцца Крупянка і Якушэнка. Якушэнка хавае аўтамат у рэчавы мяшок.*

К р у п я н к а *(строга).* Куды?!

Я к у ш э н к а. Ды хопіць табе, Крупянка! Заікам зробіш… (*Закінуў аўтамат за спіну).*

К р у п я н к а. Чужыя людзі былі… прышлыя… Мусіць, бежанцы… Усе паперкі згарэлі… Нічога пры іх…

Я к у ш э н к а. Можа і так.

К р у п я н к а. Муж і жонка, мабыць. А мне, Якушэнка, чамусьці здаецца, што мужчына – гэта старшына Гусеў..

Я к у ш э н к а. Кінь ты дурное!

К р у п я н к а. Вось і кінь. А боты?

Я к у ш э н к а. У чым толькі людзі цяпер не ходзяць. Садраў з забітага – вось табе і абутак. Боты. Боты яшчэ ні аб чым не гавораць.

К р у п я н к а. Гэта я так, прабач. Старшына не верыць у Бога… ён не будзе перад іконай стаяць.

Я к у ш э н к а. А можа здарыцца такая сітуацыя, што і станеш на калені перад самім д'яблам.

К р у п я н к а. Не, старшына на калені ніколі не стане. Ні перад кім. Ні перад чым.

Я к у ш э н к а. Багата мы ведаем, хто ён такі, старшына Гусеў...

*Кувае зязюля. Раз, другі, трэці... Чырвонаармейцы насцярожыліся.*

К р у п я н к а. Усяго? *(Вытрымаўшы паўзу).* Мала.

Я к у ш э н к а. Лянівая...

К р у п я н к а (*памахаў кулаком зязюлі).* Я табе!.. Пачакай!..

Я к у ш э н к а. Што ёй чакаць? Яна сваю справу зрабіла, а ты думай-гадай, што накувала табе...

К р у п я н к а. А я так разумею: зязюля кувае для ўсіх людзей... для старых і маладых... і ўсе яны аднолькава жыць не могуць... А тэрмін усім адзін адмервае аднолькавы. Вядзьмарка ты, зязюля.

*Раптам затарахцеў будзільнік. Крупянка здзівіўся.*

Я к у ш э н к а *(кінуўся да рэчава мяшка, спрабуе дастаць будзільнік, але спяшаецца і не трапляе рукой у рэчмяшок, тады ён вытрасае ўсё, што там ёсць*). Ну, ты! Глянь, а!... Маўчаў увесь час, а тут голас падаў, нягоднік! Супакойся! Каму гаворацъ!.. *(Нямала спрыту прадэманстраваў, каб будзільнік замоўк).* Фу-у ты, бачыў! Ледзь спыніў!

К р у п я н к а. Што гэта за певень у цябе такі, Якушэнка? Адкуль?

Я к у ш э н к а. Ды... мой! Будзільнік, скрыпка і дзве кніжкі – усе мае рэчы.

К р у п я н к а. Ну дык і падушку б з сабой насіў, калі будзільнік цягаеш.

Я к у ш э н к а. Не ўлезла... гаспадыні, у якой кватараваў, пакінуў. На памяць. А будзільнік у яе свой быў...

К р у п я н к а.Зразумела. Ты, значыць, настаўнікам працаваў?

Я к у ш э н к а. Быў грэх...

К р у п я н к а *(падняў з зямлі паперку).* Ды і не адзін... Вось тут напісана тлумачальная запіска... на імя дырэктара школы Хадзьковай Вольгі Лявонцьеўны...

Я к у ш э н к а. Вярні!

К р у п я н к а. А што тут такога?

Я к у ш э н к а. Не твая!

К р у п я н к а. Што, і прачытаць нельга?

Я к у ш э н к а. Не для цябе пісалася...

К р у п я н к а. Не для мяне – ведаю. Для дырэктара школы... Ну, Якушэнка! Будзь сябрам! Дай прачытаць,а? Ведаеш, у мяне хвароба такая – чытаць чужыя пісьмы. Як толькі навучыўся чытаць... ні Пушкіна, ні Талстога... а чужыя пісьмы хлебам не кармі, а дай пачытаць. «Который раз давал себе я слово прочесть и Гете и Толстого, но утешает один пример: их не читали ни Данте, ни Гомер...» Дай пачытаць.Ну, такім нарадзіўся я вось чытачом...

Я к у ш э н к а. Відаць, не атрымліваў па карку?

К р у п я н к а. Не. Не было такога выпадку.

Я к у ш э н к а. Тады атрымаеш. Абяцаю.

К р у п я н к а. Скрыпка і бокс – розныя віды спорту. Неяк не ўяўляю цябе, Якушэнка, у бліжнім баі... махаючага кулакамі. Ты ж не народжаны біцца. Я б такіх, як ты , і зусім  на вайну не браў. Ну, якая з цябе карысць? І шкоды быццам бы няма... і карысці таксама...

Я к у ш э н к а. Багата ты наваяваў, гляджу. Толькі гліну месіш. І ўсё тваё геройства.

К р у п я н к а. Гліна глінаю, а скрыпку тваю я яшчэ ніводнага разу так і  не пачуў.

Я к у ш э н к а. І не пачуеш.

К р у  п я н к а. Так катэгарычна?

Я к у ш э н к а. Так і не інакш.

К р у п я н к а. Строгі, аднак!

Я к у ш э н к а. Там, у запісцы, нічога няма такога...

К р у п я н к а. Дык чаму ж тады не хочаш, каб я азнаёміўся з напісаным?

Я к у ш э н к а. Перагарэла... *( Махнуў рукой).*Угаварыў: чытай.

К р у п я н к а. А вось цяпер мне не хочацца. Калі не даюць – прашу, бо вельмі хочацца. А дазволяць – не-е, і не паказвай... адварочвае... Ну яго!.. Сам прачытай... *(Працягнуў паперку Якушэнку, той узяў).*

Я к у ш э н к а. Гэта мне, калі праводзілі  на фронт, дырэктар нашай школы Вольга Лявонцьеўна са шкатулкі сваёй дастала... усміхнулася... і падала. Будзеш, кажа, школу ўспамінаць, Якушэнка, абавязкова... калі тлумачальная табе на вочы патрапіць... Ну, прасыпаў я. Спазняўся на ўрокі. Дзела маладое... А яна, дырэктарка, вымушала мяне тлумачальныя пісаць... у яе багата там, у шкатулцы, засталося маіх тлумачальных... але ці таму, што ўсе яны падобныя адна на адну, як дзве кроплі вады, ці па іншай прычыне... не ведаю...

не магу сказаць... вярнула мне толькі адну. Вось гэтую... На памяць пра школу...

К р у п я н к а *(амаль выхапіў з рукі Якушэнкі паперку, чытае).* «Тлумачальная... Дырэктару... Я, настаўнік музыкі Якушэнка П.А. ...» Пятро ты?

Я к у ш э н к а. Пятро.

К р у п я н к а. Вось бачыш, дзякуючы гэтай маленькай паперцы і пазнаёміліся... (*Пацiснулі адзін аднаму рукі).* «...спазніўся сёння на першы ўрок па вельмі важнай прычыне. Справа ў тым, што мой будзільнік дужа стары, 1913 году вырабу...» *(Кіўнуў на будзільнік).* Гэта вось гэты выкапень??

Я к у ш э н к а. Так, так.

К р у п я н к а. А скрыпка ў цябе, выпадкова, не Страдзівары?

Я к у ш э н к а. Каб жа!..

К р у п я н к а. « Завод «Чайка» , горад Масква... тройчы быў у рамонце... Адным словам, адным словам...» На, Якушэнка! Адным словам... Усё ж папера. Дэфіцыт. Дадумацца ж такое напісаць! Галаву трэба мецць. Будзільнік вінаваты, што настаўнік спазняцца на ўрок. Ты хоць тут яго нікому не паказвай. Ці зусім выкінь.

Я к у ш э н к а. А хай ляжыць. Есці не просіць.

К р у п я н к а. Яно і праўда: чым гранату насіць – лепш сапсаваны будзільнік: ён лягчэй... Ды, можа якую і бабу ім напалохаеш... рабі, скажа, што хочаш, толькі не падрывай... Разлік дакладны! Снайпер ты, Якушэнка!

Я к у ш э н к а. Ды хопіць табе!.. Навошта глупствы гаварыць?

К р у п я н к а. Ды не глупствы гэта ўсё – жыццё. Ты вось, дзівак, не дазваляў мне тлумачальную запіску прачытаць... А ўяві... Не, не буду... не трэба... лішняе ўсё гэта... толькі душу вярэдзіць...Прамаўчу. Ну хто мяне за язык цягне?

Я к у ш э н к а. Чаму ж? Сказаў «а», скажы і «б».

К р у п я н к а. Калі толькі моцна просіш?

Я к у ш э н к а. Моцна.

К р у п я н к а. Не дай бог, Якушэнка, здарыцца што... і твае тлумачальныя будуць чытаць усе, хто не палянуецца... Усю душу тваю перетрасуць... перaлапаюць...

Я к у ш э н к а. Забітаму не сорамна.

К р у п я н к а. Але ж жывому – сорамна?

Я к у ш э н к а. Жывому – так... *(Парваў паперку на шматкі і рассеяў іх над зямлёй).* Жывому і сапраўды ўсё гэта непрыемна... Не магу выспацца, не магу! Ці хворы я, ці здаровы – ну не ведаю!.. Спаў бы і спаў. *(Пазяхнуў).*

К р у п я н к а. Выспімся. Не на гэтым свеце , дык на тым.
Я к у ш э н к а. На тым не трэба. На спіне мы яшчэ наляжымся…

*Гул варожага бамбардзіроўшчыка. Чырвонаармейцы задралі галовы – праводзяць яго.*

К р у п я н к а. Разведчык.
Я к у ш э н к а. Ён…

*Прыбягае Шыш.*

Ш ы ш (*усхвалявана).* Бачылі?! Над Кругліцай тады таксама … праляцеў… Мусіць нават і гэты… А потым цэлая зграя іх з'явілася…і зраўнялі вёску з зямлёй…Разам са штабам!.. Каб жа так не было ў нас!..
К р у п я н к а. Дзед, ідзі да бабы! Пад спадніцу! Чуеш? Хавайся там, калі памесцішся!..

*Гул паступова знікае.*

Ш ы ш. Куды ісці, да якой бабы? Цьфу! Баба нікуды не дзенецца. Уся і зброя ў мяне – вілы-варсачы. Імі толькі варон палохаць… А вы, хлопцы, сваё атрымаеце. Дагуляецеся. Папомніце дзеда Шыша.

*Даплывае царкоўны звон.*

Хто гэта? Я ж тут… Хто залез? Гэта ж свавольства! Ну, забрыкай цябе камар!.. Бацюшка мне аднаму даверыў… *(Амаль подбегам знікае).*
Я к у ш э н к а. А старшыны Гусева няма… Вось такія справы. Пайду пагляджу на дарогу… з царквы… Адтуль далёка відаць…
К р у п я н к а *(абыякава).* Ідзі.

*Якушэнка знікае.*

Пісьмо дамоў напісаць ці што? Можна. І трэба. Толькі пра што, аб чым? Як дошкі збіраем? Як людзі ад нас пахаваліся , з хат не выходзяць? Пра дзеда Шыша, у якога… Ды што дзед! Яго якраз і зразумець можна… за людзей хвалюецца … за сваю Мадору… А вунь бусел на дрэве сядзіць… Адзін… Няўжо сірата?

*Даплывае царкоўны звон.*

Не будзеш жа пра буслоў пісаць, калі вайна, калі страляюць, калі забіваюць. А чаму ты адзін, бусел? Чаму? Я ў цябе пытаю! Ты ж не на яйках сядзіш... ты ж толькі прыляцеў...з выраю...... з цёплых краін, дзе, мабыць, зусім ніякой вайны няма... якія яйкі!.. Матуля! У мяне ўсё добра. Выканаю баявое заданне – напішу больш падрабязна... а пакуль – два словы: жывы... здаровы... чаго і табе жадаю...Тату не сустракаў... а дзе яго можна сустрэць, калі ўсё ў вайне? Клубок! Прывет брацiку Валіку і сястрычцы Верачцы... Абдымаю і моцна цалую... Ваш сын і брат Сяргей Крупянка. *(Дастаў сшытак, піша пісьмо).*

Б у с е л. Гэта ён мне што гаварыў ці не? Быццам бы паблізу нікога няма. Тады – мне... Далёка, то не чуваць... Калі вецер у мой бок --тады добра чую...Што гэта яны, хлопцы, на адным месцы таўкуцца? Што яны сабраліся рабіць? Спярша дошкі цягалі, тады, відаць, прытаміліся і заняліся абы-чым... Ходзяць узад-уперад, рукамі махаюць... Можа, таксама чакаюць каго? Як я сваю Надзюшу... куды яна падзелася? З учарашняга дня няма... як паляцела на балота вячэраць, і вось чакаю... Горш няма чакаць... А палячу насустрач – размінемся, бывае... О-хо-хо-о!.. Аднак трывожна робіцца, хваляваецца пачынаю... ніколі такога не было раней, каб Надзюша спазнялася, затрымлівалася недзе... Хаця тады не стралялі, самалёты не гулі чужыя... Цяпер асцярожна трэба лётаць... вельмі... Усім, усім... і людзям, і птушкам цяжка стала... А дзед Шыш той то на царкве сядзіць, то пад царквой... непрыкаяны ён нейкі... такое ўражанне, быццам ён месца сабе не знаходзіць... Ідуць, сюды ідуць...

*Бусліны клёкат.*
*З'яўлюцца Шыш і Якушэнка.*

Ш ы ш (*усхвалявана).* Нячыстая сіла... Нячыстая сіла...не інакш... А што яшчэ можна падумаць? Нікога каля званоў няма, а яны звоняць ... як жывыя... Самі па сабе...

Я к у ш э н к а. Праўда, Крупянка. Ён не хлусіць.

Ш ы ш. Хто –я? Я , маладыя людзі, ніколі не хлушу. Я веру ў бога.... мне нельга хлусіць...

Ш ы ш. Госпадзі! *(Перахрысціўся).* Госпадзі!..

К р у п я н к а. Мы будзем калі-небудзь падлогу рабіць ці не? Для штаба? Мы чырвонаармейцы ці хто?

Я к у ш э н к а. Цішэй, дзед Шыш богу моліцца.

Ш ы ш. Госпадзі! Бачыш, як яно атрымліваецца? Дошак нацягалі хлопцы... для штаба... А вораг ужо, відаць, гэта на заметку узяў... зафіксаваў пэўна ж... І неўзабаве шандарахне з усіх ствалоў па нашай Мадоры... будзе, як у Круглiцы... Вось і прашу цябе ад імя і па даручэнню... адвярні, адавярні ствалы варожыя ад нас... І з неба няхай таксама жалезныя камяні не ляцяць... Прашу цябе... малю... ад імя і па дарачэнню... Ну, а хлопцы... што з іх возьмеш... Зусім дзеці...Яны ж не разумеюць, што робяць... ім – загад... Камандзіраў вінаваціць трэба... іх... Заступіся, божухна!.. Паспачувай!..

К р у п я н к а. Прасі, дзед, каб старшына наш хутчэй вяртаўся з цвікамі. Чуеш? Прасі!.. Гусеў яго прозвішча! Гусеў!..

Ш ы ш. Божухна-а-а-а!..

*Зноў наплывае царкоўны звон: бом!..бом!..бом!..*

*Зацямненне.*

## ДЗЕЯ ДРУГАЯ

*На тым жа месцы.*

*Крупянка і Якушэнка сілкуюцца. Яны сядзяць на дошцы, якая служыць чырвонаармейцам і сталом, і табурэтам...*

К р у п я н к а. А там у нас па сто грамаў раздалі...

Я к у ш э н к а. Не, перад боем толькі нальюць.

К р у п я н к а. Нам. Сабе – далі-узялі... камандзіры. І не пярэч. Бой не бой, а выпіць хочацца... Хоць табе ўсё роўна: не п’еш. А давай я за цябе буду, Якушэнка, куляць?

Я к у ш э н к а. Прывыкнеш...

К р у п я н к а. Не прападаць жа дабру! *(Аблізаў лыжку, паклаў у рэчавы мяшок).*

*Прыходзіць Шыш.*

Ш ы ш *(спакойна-лагодна*). Паказвайце, што ў вас за інструменты з сабой?

*Якушэнка выклаў з рэчывага мяшэчка скрыпку, Крупянка – нехаця, неяк лянiва – кельму і кацялок...*

Ш ы ш. І вы гэтымі інструментамі сабраліся падлогу рабіць?!

К р у п я н к а. Не павышаць голасу. Усё ў старшыны Гусева. Ён усё павінен быў прывезці...

Ш ы ш *(бурклiва)*. Павінен, павінен! Вось што, хлопцы: не дурыце галаву, едзьце у сваю часць і растлумачце, што да чаго. У вас жа нічога няма. Як, чым зробіце падлогу? Ну, дошак вы сабралі трохі з горам папалам... І ў мяне – ні тапара, ні цвікадзёра... ні малатка. Ды і ў людзей вы нічога сёння не возьмеце. Людзі на вас у крыўдзе. За дошкі.

*Нямко прынёс вядро гліны, высыпаў і знік.*

К р у п я н к а. Пакінь нас, дзед. Прашу цябе: пакінь, іначай!... (*Патрос аўтаматам).*

Ш ы ш. А вось гэта не трэба! Зялёны ты мяне яшчэ палохаць, сынок. Зялёны. Я б хацеў , каб вы пакінулі нашу вёску... Вы! Гэта б было вельмі разумна. Вунь, у Кругліцы

К р у п я н к а. Што ты прывязаўся, стары корч, да гэтай Кругліцы! Задзёўб ужо!.. Кругліца, Кругліца!..

Ш ы ш. Таму што там таксама штаб зрабілі... Куды ён падзеўся, не ведаеце? Самалёты цалялі па штабу, а патрапілі больш  па хатах....вёска, лічы, і згарэла... Людзі цяпер вось зіму бадзяліся ў лесе... галадалі, мёрзлі... І гэты штаб ваш, якога пакуль няма, таксама ў паветра паднімуць самалёты... Не пасылайце нам гора на роўным месцы сярод белага дня, салдацікі! Прашу вас! Ад імя!... Па даручэнню!.. А хочаце, я ўсіх жывых прывяду сюды? Хочаце?

К р у п я н к а. Усё ў цябе?

Я к у ш э н к а. Крупянка!

К р у п я н к а. Адстань хоць ты!.. А як жа ты, дзед, хочаш немцаў біць, а самому ўвесь час цэлым і не пашкоджаным заставацца? Біцца, і каб нос не запэцкаць  крывёю ? Так? Рэдкі, гляджу, ты экземпляр! Варты ўвагі!

Ш ы ш. Харош каваль: каваў тапор, а з тапара шыла, а выйшаў пшык... Глядзіце, каб так не было і ў вас.

*Нямко прынёс чарговае вядро гліны, высыпаў і знік.*

К р у п я н к а. Не, ну знойдзецца заўсёды адзін нехта, хто будзе гудзець над вухам, як камар назойлівы! Лічу да трох!.. Раз!..

Я к у ш э н к а. Крупянка! Ты ж – скульптар.

*Шыш моўчкі пайшоў. З’яўляецца Нямко.*

К р у п я н к а. Нямко, хопіць гліну цягаць! Пасля вайны не будзе з чаго печы рабіць!

Н я м к о. А-а-а! У-э-э-а! А-а-а! У-э-э-а!

*Крупянка і Якушэнка месяць гліну босымі нагамі, да іх далучаецца Нямко. І робяць гэта ахвотна і доўга...*

Я к у ш э н к а. У нас пячнік Лёха быў... Ён не толькі печы і грубы людзям рабіў, але і дзяцей малодкам... такіх жа віславухіх, як і сам...Майстравы чалавек быў Лёха... Быццам кажуць, што ён ад сырой гліны моцна зараджаўся энергіяй, а куды траціць тую энергію яму было... Перад самай вайной памёр Лёха... хоць і маладым быў чалавекам... а яго сусед і дружок дзядзька Шура схадзіў неяк на пагост, вярнуўся і гаворыць: Лёха і на тым свеце не прападзе... з кожнага крыжа дым валіць... нарабіў, мусіць жа, і там грубак і печаў... І самагон адзін там жлукціць, гад!.. Не, каб перадаць... каб падзяліцца...

Н я м к о.А-а-а! У-э-э-а! А-а-а! У-э-э-а!

К р у п я н к а. Мой дзед Аўгей у вёсцы жыве...Гута – так называецца. На бераг рэчкі хаты ўзбеглі, рассыпаліся па ўсім беразе, як цацкі, побач – бярэзнік, далей – сасновы бор... Хлапчуком я ў яго і прападаў... То вось ён і прымусіў мяне, сам таго не падазраючы, палюбіць гліну... Цэглу мы разам рабілі... Саломы нарэжам, гліну размесім, перамяшаем, перадрэм... і ў формы гліну... падсохне – і гатовыя цагліны... паспявай толькі штабляваць іх... Цэгла не надта каб моцная была... сырэц... але не палацы будавалі царскія... нам добра была і свая самаробная... не абпаленая... Будавалі шчаслівае жыццё. Пакуль гэтая абразіна з чубам на ілбе не адшукалася на бяду людскую... Можа кабыла якая яго і згубіла... Хвост задрала, напружылася – і шлёпнуўся Адольф пад ногі нам...Не, каб яго адразу растаптаць – і слядоў не знайшлі б!.. Канчай мясіць! *(Выходзіць з гліны, за ім – Якушэнка, адзін толькі Нямко топчацца па гліне).* Закругляйся! *(Паказаў Нямко пальцам круг, каб закругляўся, аднак той, відаць, зразумеў гэта інакш і пачаў наразаць у цесным карыце круг за кругам).*

Н я м к о.А-а-а! У-э-э-а! А-а-а! У-э-э-а!

*Крупянка і Якушэнка рагочуць. Потым Крупянка выводзіць з адгародкі Нямко, бярэ дошкі, кладзе іх яму на рукі , круціць яго і так і*

*гэтак: стварае аднаму  яму толькі вядомы вобраз чалавека з дошкамі...*

К р у п я  н к а  (*пераможна).* Во! Тое, што і трэба! Так і стой!

Н я м к о.А-а-а! У-э-э-а! А-а-а! У-э-э-а!

*Крупянка наклаў гліны ў кацялок, узяў кельму... і ў гэты час прыбягае Кацька.*

Н я м к о. А-а-а! У-э-э-а! А-а-а! У-э-э-а! *(Убачыўшы дзяўчыну, кінуў дошкі і ўцёк).*

К р у п я н к а (*затрымаў дзяўчыну).* Не пушчу далей! Ні на крок!..

*Кацька спрабуе вырвацца, але дарэмна: Крупянка надзейна перакрыў ёй дарогу – ні назад, ні наперад.*

Якая прыгожая!.. Якушэнка, адвярніся!

*Якушэнка паслухмяна адвярнуўся.*

К а ц ь к а *(разгублена).* Прапусціце мяне! Я мамцы скажу! Мала не будзе!

К р у п я н к а. Яна-а! Яна-а! Гэта яна клікала на падмогу! Я пазнаў голас!

К а ц ь к а. Ну, я.

К р у п я н к а.  А гэты хлопец, Нямко, хто табе?

К а ц ь к а. Брат.

К р у п я н к а. А што ж ты на брата наляцела, як каршун на куранёнка?

К а ц ь к а. Ён ведае – за што... *(Памахала некуды ў бок кулаком).* Атрымаеш!

*Нясмела з'яўляецца Нямко, коса паглядаючы на Кацьку.*
*Якушэнка знікае.*

Н я м к о. А-а-а! У-э-э-а! А-а-а! У-э-э-а! *(Адцягвае Кацьку ад Крупянкі).*  А-а-а! У-э-э-а! А-а-а! У-э-э-а!

К р у п я н к а (*да Кацькі).* Што ён сказаў?

К а ц ь к а. Баіцца, дурненькі, што мяне чырвонаармейцы ўбачаць і ўкрадуць.

К р у п я н к а. А я не супраць!

К а ц ь к а. Вельмі трэба.

Н я м к о. А-а-а! У-э-э-а! А-а-а! У-э-э-а!

К р у п я н к а (*Нямко).* Дошкі – у рукі! І на сваё месца!

*Нямко не слухаецца.*

(*Кладзе дошкі на рукі Нямко, таму нічога не застаецца, як пазіраваць).* Пакуль рукі ў яго занятыя, я магу, значыць, і паразмаўляць з табой, а, прыгажуня?

К а ц ь к а. Размаўляй.

К р у п я н к а. А пра што?

К а ц ь к а. Спярша варта было б і пазнаёміцца. Кацька.

К р у п я н к а. Пачакай, а як гэта мяне завуць? Добра помню, што Крупянка, што чырвонаармеец... так-так-так... Сяргей я. Фу-у! Ледзь успомніў. Хоць і чаму дзівіцца? На вайне не Сяргеі – чырвонаармейцы, байцы... Кацька, значыць?

К а ц ь к а. Кацька.

К р у п я н к а. А вось калі мой бацька пазнаёміўся з мамай, то не мог запомніць, як яе па-бацьку... запісаў на паперку... як верш... і заглядваў, пакуль не вывучыў..

К а ц ь к а. Цікава!

К р у п я н к а. Паспрачацца магу і з табой, што не запомніш.

К а ц ь к а. Няўжо бываюць такія імёны?

К р у п я н к а. Як бачыш.

К а ц ь к а. Называй.

К ру п я н к а. Агафангелаўна.

К а ць к а. А і праўда: не паўтару. Здаюся.

К р у п я н к а. Пачакай здавацца... А то брат твой дошкамі як махне, змяце нас з зямлі, як хлебныя крошкі са стала...

Н я м к о. А-а-а! У-э-э-а! А-а-а! У-э-э-а!

К р у п я н к а. Трымай, трымай! Я цябе, Нямко, увекавечу. І помнік пакіну пасля сябе... я, значыць, паеду... а помнік застанецца ў вашай вёсцы... муэычок такі... Будзе стаяць...

Н я м к о. А-а-а! У-э-э-а! А-а-а! У-э-э-а!

К р у п я н к а. Што ён сказаў?

К а ц ь к а. Ён папярэдзіў, каб ты пасля сябе не пакінуў такі помнік, які спярша гаворыць «гу-га», потым пачынае поўзаць ... і яшчэ не адразу будзе стаяць...

К р у п я н к а *(строга Нямко).* Размовы-ы! Ацьтваю!.. *(Зноў ўзяў кацялок з глінай, кельму, патрымаў у руках, а потым паклаў усё*

*гэта перад сабой на зямлю*). Чалавек з дошкамі! Нямко! (*Моршчыцца).* Не, не.. не тое… Што ўчора было добра, тое сёння нікуды нярварта. Не той эфект. Пакладзі дошкі і пакінь нас удваіх з Кацькай… так будзе лепш і для цябе, і для ўсяго савецкага мастацтва… якое прагне новых формаў і метадаў спасціжэння рэчаіснасці… Ты яшчэ тут, Нямко?

Н я м к о. А-а-а! У-э-э-а! А-а-а! У-э-э-а!

К р у п я н к а. Што ён сказаў на гэты раз?

К а ц ь к а. Сказаў, што дошкі яму таксама да аднаго месца… як і скульптура…

К р у п я н к а. Іш!.. І дошкі! І скульптура? Далёка пойдзем, грамадзяне, далёка! З такім рэзусам!.. З адмоўным, прама скажу, рэзусам!.. Пакладзі, Нямко, дошкі, не мучайся…

*Нямко кінуў дошкі на зямлю. Крупянка ўзяў Кацьку за руку, паставіў на тое месца, на якім ён стаяў.*

К р у п я н к а. Новы час – новыя скульптуры!

Н я м к о. А-а-а! У-э-э-а! А-а-а! У-э-э-а!

К р у п я н к а *(здзіўлена).* Ён зноў нешта сказаў?

К а ц ь к а. Ага.

К р у п я н к а. Разгаварыўся. Раскукарэкаўся. Пакуль я буду рыхтавацца, каб пачаць ляпіць твае прывабныя выпукласці… формы, так бы мовіць … ты, Кацька, раскажы што-небудзь… смачненькае!..

К а ц ь к а. А што?

Н я м к о. А-а-а! У-э-э-а! А-а-а! У-э-э-а! *(Цягне Кацьку за руку, тая не паддаецца).*

К р у п я н к а *(Нямко).* Толькі забярэш яе тады, калі сам і паставіш на тое месца, на якім яна стаіць. Усё зразумела?

Н я м к о. А-а-а! У-э-э-а! А-а-а! У-э-э-а!

К р у п я н к а. А калі зразумела, то будзь паслухмяным хлопчыкам, і табе ўсміхнецца шчасце… як усміхнулася яно мне… і не бяда, што пакуль адным вокам… і тое прыплюснутым… Усміхнецца, хлопча! Гліна зачарсцвела, як душа ў адной прыгажуні…

*Кацька пырснула смехам.*

І не пратэставаць! *(Падыходзіць да Кацькі, распранае яе … што не падабаецца Нямко, той насоўвае на сястру ўсё, што здымае чырвонаармеец).* Дам нарад без чаргі! Два нарады!.. Адставіць!..

К а ц ь к а. Брацік! А ты ведаеш, мне і добра. А калі тваёй сястрычцы добра, навошта ёй перашкаджаць, а, харошанькі мой?

К р у п я н к а *(Нямому).* Ты ўсё зразумеў? Спадзяюся.

К а ц ь к а. Не перашкаджай скульптару Сяргею працаваць. У яго такая праца. У кожнага – свая… хто на што здольны.

К р у п я н к а. Плюс вучоба! Важны момант!

К а ц ь к а. А ты лепш пашукай швейную машынку «Зінгер», якуя схаваў ад немцаў і сам не можаш знайсці….

Н я м к о. А-а-а! У-э-э-а! А-а-а! У-э-э-а!

К р у п я н к а *(весела).* Закапаў, кажаш?

К а ц ь к а. Закапаў.

К р у п я н к а. І не можа знайсці?

К а ц ь к а. І не можа…

К р у п я н к а. Дык давай разам пашукаем?

К а ц ь к а. Ты што-небудзь адно рабі… або… або… або… *(мляўка ўздыхнула)* або ляпі…

*Нямко плюнуў, нешта прамумкаў аднаму яму зразумелае, і знік.*

*Нарэшце Кацька стала прывабнай для творчых задумак скульптара. Ёсць за што яму зачапіцца вокам.*

К р у п я н к а *(не зводзіць вачэй з дзяўчыны).* Не магу. Усё анямела… здранцвела… І рука… і пальцы … усё дыбам стаіць… не магу зачэрпнуць гліну…

К а ц ь к а. А ты прыгожы…

К р у п я н к а. Памаўчы, Кацька, памаўчы… Пакуль нікога няма… Памаўчы…

К а ц ь к а *( быццам бы сама сабе)* У мяне і брат маўчыць, і ты прапаноўваеш памаўчаць. Краіна маўчуноў.

*З ‘яўляецца дзед Шыш.*

Ш ы ш (*здзіўлена, з захапленнем).* Ай-яй-яй!..

*Кацька і Крупянка павярнуліся на голас.*

Ай-яй-яй!..

Б у с е л. «Ай-яй-яй!» Можна падумаць, што ён распранутых баб не бачыў! Таксама скажа гэты Шыш! А то я не падглядзеў, як суседку ў жыце распрануў і камячыў. Трос, як воўк авечку. Летась. Хоць бы мяне, птушкі, пасаромеліся. Дык не – прама во перад носам раскладіся… Столькі жыта спаскудзілі – нібы смерч прайшоў… «Ай-яй-

яй!» Цьфу! А цяпер айкае. Канешне, Кацьку з суседкай не параўнаць... мо таму ён і айкае?

К р у п я н к а. Што ты хацеў, Шыш?

Ш ы ш. А шыш яго ведае, што я хацеў! *( Патаптаўся на месцы, хацеў ісці, але нечага перадумаў).* Дружок твой... на царкве сядзіць... Старшыну чакае... тамбоўскага... Я б вам раіў усё ж пайсці...

К р у п я н к а. Куды?

*Паўза.*

Куды, шаноўны?

Ш ы ш. Адкуль прыйшлі – туды...

К р у п я н к а. Туды паспеем...

Ш ы ш. На, чытай... *(Падаў Крупянку кавалачак паперы).*

К р у п я н к а *(чытае).* «Грамадзяне... германскае камандаванне накіроўвае вас у глыбокі тыл, так як чырвонаармейцы вас будуць абстрэльваць з артылерыі і мінамётаў...» *(Гучна, у бок).* Якушэнка! Ты аўтамат будзеш насіць ці не? Паслаў бог вароне кавалак сыру... палтаўскага... Так, чытаем далей... З артылерыі і мінамётаў... Няма ў нас ўсяго гэтага...Так што спіце спакойна, мірныя людзі!.. Прыдумаюць жа!.. «Жадаючы выратаваць вас ад бальшавіцкіх зверстваў, мы эвакуіруем вас у глыбокі тыл. Бярыце з сабой усе рэчы, коней, калёсы, скаціну. Бярыце з сабой кацялкі і лыжкі, так як па дарозе вы будзеце забяспечаны гарачай ежай. Слухайцеся нямецкага салдата, не хавайцеся і не ўцякайце. Кожны, хто паспрабуе схавацца або ўцячы, будзе застрэлены. Выходзьце на вуліцу і рухайцеся, куды вам пакажуць нямецкія салдаты...» Ну дык што ж, дзед: шчаслівай дарогі! Толькі кацялок не забудзься! І не ўцякай! А то яны такія добранькія, што за гэта прыстрэляць.

Ш ы ш. Ды не пра сябе я думаю! Як вы ўсе не можаце зразумець! Людзі папрасілі... Народ! Грамада!

К р у п я н к а. Тады схадзі з гэтай паперай... сам ведаеш адрас... А не – дык пакінь, я зраблю гэта... І багата смецця гэтага ў цябе, дзед?

Ш ы ш. На год курыць...

К р у п я н к а. Бач, што робяць, гады! Намі палохаюць людзей. Чырвонаармейцамі. Арміяй.

Ш ы ш. Каб жа вы хоць дошкі не бралі...

К р у п я н к а. Што ты прывязаўся да гэтых дошак? Ну, бабу б у цябе забралі! Бабу! Тады б бядаваў! А ён дошак шкадуе! Вялікая

каштоўнасць -- дошкі! Колькі ўсяго вунь разварочана, спалена, разбурана, раскурочана!.. Дык не – дошкі!.. Заладзіў, мужык, а!..

Ш ы ш. Ды я б... бабу сваю і так аддаў... і не пашкадаў бы... бо яна ў мяне халера яшчэ тая. А дошкі – не кратаць!

К а ц ь к а. А мне што – свяціць сабой, ці закругляцца, скульптар?

*Раптам аднекуль здалёк даносяцца стрэлы і чалавечы лямант. Усе знерухомелі.*

Прападзём!.. Прападзём!.. З гэтым штабам!.. Маць яго!.. *(Знікае).*

*Прыбягае Нямко з прасцінай і накідвае яе на Кацьку. Прасціна белая, як першы снег...*

*Зацямненне.*

*Цемрадзь ночы распаласоўваюць тугія промні святла, у якіх снуюць туды-сюды людзі. Чуваць іх галасы – накшталт: «За дошкі!», «Ад Бога!», «Казаў жа: не грашыце, людзі!» Равуць варожыя бамбардзіроўшчыкі. Выбух. Другі... І добра відаць, як узлятаюць высока ў неба разам з полымем дошкі...*

*І раптам на зямлю ападае цішыня. Пасярод вясковай вуліцы ляжыць Крупянка. Ён з цяжкасцю адрывае ад зямлі галаву, павольна ўзнімаецца... З той жа цяжкасцю перастаўляючы ногі, падыходзіць да Кацькі, рыўком зрывае з яе прасціну... І мы бачым замест дзяўчыны, маладой і прыгожай, старую бабульку...*

*Бабулька знікае.*

К р у п я н к а . Якушэнка-а-а-а!

*На дрэве, дзе сядзеў Бусел, боўтаецца на адной струне скрыпка. Крупянка зняў яе, і загучаў чардаш «Монці», які павінен быў бы сыграць Якушэнка, але не паспеў...*

*На вачах Крупянкі блішчаць слёзы.*

Гэта ты граеш, Якушэнка?

Я к у ш э н к а. Я.

К р у п я н к а. Добра. Грай. Мы ўсе паслухаем. Пачакай, а старшына Гусеў там, з табой?

Я к у ш э н к а. Не, не сустракаў.

К р у п я н к а. Тады цвікі ён прынясе. Як жа так – каб старшына, воўк тамбоўскі, ды не прынёс. Быць не можа. Ён прынясе. І тады мы саб'ём дошкі... станем на іх... прыцiснем да зямлі... і ніякой больш пачвары не дадзім, каб іх разнялі...нават рыпнуць не дазволім! Рыпнуць! Ведай, Якушэнка! Ведай! А мяне даруй...

Я ку ш э н к а. За што, Крупянка?

К р у п я н к а. За тое, што абяцаў цябе выляпіць у гіпсе без лычак яфрэйтарскіх... на помніку... Не хвалюйся... я ведаю, што гэта значыць -- палтаўскага хлопца выляпіць без лычак... Вышэйшая абраза... гэта яшчэ горш, чым у твар самаму лютаму ворагу плюнуць...

Я к у ш э н к а. Я не хвалююся...

К р у п я н к а. Спускайся.

Я к у ш э н к а. Не ведаю дарогі...

К р у п я н к а. А ты папытай у каго-небудзь.

Я к у ш э н к а. Пытаўся... ніхто не ведае дарогі назад... толькі сюды, на аблокі, усе дарогу ведаюць... А назад – не...

К р у п я н к а. Аўтамат хоць забраў з сабой?

Я к у ш э н к а. Ён там схаваны, дзе і швейная машынка «Зінгер»... Сюды з аўтаматам не пускаюць... Таму гэта адзінае месца, дзе не бывае войнаў... У тых, хто лезе сюды са зброяй, адбіраюць і закідваюць...

К р у п я н к а. Хто?

Я к у ш э н к а. Асілкі з валасатымі рукамі і нахабнымі рыламі... Крупянка!

К р у п я н к а. Чаго табе?

Я к у ш э н к а. А дзяўчына тая, Кацька, дзе?

К р у п я н к а. Згубіў... Як загрымела ўсё – нічога не помню... ачуняў... а вакол – ні душы... Ні бусла на дрэве, ні дзеда Шыша... І Кацькі няма... Чамусьці і мне здаецца, што мяне –таксама няма...

Я к у ш э н к а. Ты – ёсць, калі на зямлі...

К р у п я н к а. Якушэнка, а ты цалаваўся з дзяўчынай?

Я к у ш э н к а. Шчыра?

К р у п я н к а. Так.

Я к у ш э н к а. Не. Ніколі. І ніколі блізка з ёй не быў...

К р у п я н к а. І я.

*Паўза.*

А хваліўся ж!

Я к у ш э н к а. Хваліся і ты.

К р у п я н к а. Пайду Кацьку пашукаю.

*З’яўляецца Бабулька, але яе не заўважае Крупянка – ён хоча ўбачыць тую дзяўчыну, якую пакахаў з першага позірку, а не старую бабульку, якой Кацька стала праз гады..*

*Бабулька знікае..*

*З’яўляецца Нямко, нясе на выцягнутых руках швейную машынку «Зінгер».*

Н я м к о. А-а-а! У-э-э-а! А-а-а! У-э-э-а. *(Пакругляў – і знік).*

Кацькі няма. Няма Кацькі... Шукаў, думаеш не? Не паверыш, Якушэнка... перад самай вайной я на танцы хадзіў... Падыходжу, каб дзяўчыну запрасіць, чакаю, калі яна павярнецца да мяне... Яна і павярнулася... Але калі я на яе паглядзеў – увесь аслупянеў... у роце трымала яна соску... якраз такую, якую даюць дзецям. Соску-забаўку... з хвосцікам...

*Якушэнка рагоча.*

Ты што, не верыш?

Я к у ш э н к а. Не!

К р у п я н к а. Ніхто не верыць, каму не скажу. А яна, дзяўчына тая, была з соскай. Прыгожая... з вялікімі на ўздзіў цыцкамі... усё пры ёй... а – з соскай. Нават калі вальс кружыць пачалі, яна соску з роту не выняла... так і кружылі: я – з незразумела якім тварам, з такім жа тварам і яна... Уяўляеш? Дзяўчына – з соскай?

Я к у ш э н к а. Не!

К р у п я н к а. Сяброўка, якая з ёй на танцах была, калі я запрасіў яе на вальс, працягнула руку: давай, кажа, соску патрымаю. Але яна зрабіла выгляд, што не пачула... Так і кружылі... Ты вер мне, Якушэнка!

Я к у ш э н к а. Добра. Буду.

К р у п я н к а. Абед хоць даюць, Якушэнка? Кормяць?

Я к у ш э н к а. Мне не хочацца есці. Няма апетыту.

*Нямко знікае.*

К р у п я н к а. А-а, дык ты і там на дошцы сядзіш, Якушэнка? На той, якую з царквы садраў?

Я к у ш э н к а. Тут усюды дошкі, дошкі, дошкі… І на кожнай чалавек сядзіць…і плыве некуды, плыве… як на дыване-самалёце… А старшыны Гусева не бачу… Няма старшыны!.. Няма-а!..

К р у п я н к а. Кідай сюды дошкі! Там багата, а ў нас – няма! Размяркуй, каб не крыўдна было. Навошта іх на небе столькі? У нас жа загад! Яго ніхто не адмяняў! Заўтра штаб прыедзе!.. Кідай, Якушэнка, дошкі! Чуеш мяне? Без дошак не пераможам!.. Кідай, Якушэнка! Дзякуй, выручыў! Дзякуй, Якушэнка!

Я к у ш э н к а. Ловіш, Крупянка?

К р у п я н к а. А то каб міма мяне што праляцела! Такому не бываць, Якушэнка! Ляцяць дошкі, ляцяць!.. Як птушкі!.. Як зоркі!.. Адна!.. Дзве!.. Тры!.. Пяць!.. Дзесяць!..

Я к у ш э н к а. Калі хопіць – скажаш!

К р у п я н к а. Іх нам багата трэба!.. Дваццаць!.. Сто!.. Колькі дошак!.. Ура-а-а!..

*І Крупянка прыпаў на адно калена, схіліўшы наперад аўтамат, і нібы закамянеў – сам зрабіўся помнікам... А за ім з'яўляюцца Якушэнка, Нямко, Шыш, Кацька і Бабулька з кветкамі.*

Б а б у л ь к а. Дошкі тут павінны недзе быць… Не бачылі, людзі? Хлопчыкі, салдацікі, у вайну гулялі тут з імі, з дошкамі… маладзенькія… прыгожанькія хлопчыкі… Асабліва той, што гліну ў далоньках сваіх песціў… гушкаў камячкі, нібы мамка дзіцятка сваё…нібы калыханку для яе спяваў… як жывая была гліна ў ягоных руках… Дошкі трэба мне… Паплыву я на іх да хлопчыкаў… Ў неба… На спатканне… Да іх… Зачакаліся, родненькія мае… Даўно ж чакаюць…Палячу… Пара… Кветкі гэтыя – ім… Абрадуюцца…

*З а с л о н а.*

## ТАЙНА ЧОРНАГА КАМЕНЯ

П'еса-казка ў дзвюх дзеях
пра тое, як злыя сілы хацелі пазбавіць людзей свята...

*Лонг-ліст Міжнароднага конкурса драматургаў "Еўразія-2006"*

*Дзейныя асобы:*

М а к с і м к а.
А л ё н к а.
Д з е д  М а к с і м.
Б а б к а  А л ё н а.
П а м о р а к.
П я р у н.
М а л а н к а.
В е ц е р.
М у д р ы  Д з е д.
П е ў н і к.
С а р о к а.
З м е й.
Д р э н н ы  М я р ц в я к.
Д о б р ы  М я р ц в я к.
М я р ц в я к.
Г а л а с ы.

### ДЗЕЯ ПЕРШАЯ

#### Пралог

Музычны ўступ. Рассоўваецца заслона.
На сцэне – Д з е д  М а к с і м.

Д з е д  М а к с і м *(у залу).* Гэта я павітаўся з вамі ці не, сябры мае? Відаць, забыўся?.. Во галава два вухі. Зусім не петрыць макацёр. То тады добры дзянёчак вам, мае родненькія прапрапраўнукі і прапрапраўнучкі. Як багата вас сабралася! Ажно вачам радасна, ажно сэрцу міла! А калісьці і я быў такі малы, як вы... Што, не верыце? Ну, можа, трошкі большы. Во на столечкі.*(Паказаў).* І жыў я тады ... дзе б вы думалі, я жыў? На ведаеце? Я і сам, прызнацца шчыра, дрэнна помню... Трэба было ў бабы маёй папытаць, яна... у-у-

у… веданіца яшчэ тая, помніць усё чыста. Хто калі нарадзіўся, хто калі хрысціўся… Адно знаю, што месца тое рукамі не памацаеш… Яно пад цёплым сонейкам, каля лесу блізка і сярод добрых людзей… Таго, што было, ужо няма…

Я часта сяджу на прызбе з кіёчкам у руках, і, бывае, – хочаце верце, хочаце не, – раблюся хлопчыкам Максімкам. А мая баба Алёна – дзяўчынкай Алёнкай… Дзівосы! Але што паробіш, калі душа часта вяртаецца ў мінулае… далёкае-далёкае… А мая баба Алёна прыходзіць да прызбы, глядзіць на мяне, малога, і доўга нічога не можа зразумець. *(Зрабіўся хлопчыкам).*

Б а б к а  А л ё н а. А дзе мой тут дзед Максім? Дзед! Ты дзе, стары? Пірагоў нагатавала, а есці няма каму. Ты не бачыў майго старога, хлопчык?

М а к с і м к а. Не было тут.

Б а б к а  А л ё н а. Не хлусіш?

М а к с і м к а. Не хлушу, бабуля.

Б а б к а  А л ё н а. А… а цябе як завуць?

М а к с і м к а. Максімкам.

Б а б к а  А л ё н а. Прыгожае імя. Я і дзеда свайго пакахала толькі за тое, што яго Максімкам звалі. Гляджу я на цябе, дзетухны, і дзіўлюся: дужа ты на майго старога падобны, калі ён такім быў, як ты цяпер… малым. Ой! *(Зрабілася Алёнкай).*

А л ё н к а *(радасна)*. Максімка?

М а к с і м к а. Я, Алёнка, каханне маё! Пабеглі на свята! Сёння ж Купалле!

А л ё н к а. Пабеглі!

Бяруцца за рукі, знікаюць. Недзе воддаль гучыць купальская песня…

**Карціна першая**

Сонечны дзень. Шчабечуць на ўсе лады птушкі. На адной хмарцы сядзіць П я р у н, на другой – М а л а н к а, на зямлі – З м е й. Лютуе, нечым незадаволены, стары дзед з касматай барадой П а м о р а к.

П а м о р а к. Не дазволю! Не бываць ніколі па-іхняму! Людзі зусім звар’яцеюць ад сытасці, ад весялосці! Запанеюць! А гэтага дапусціць нельга! Нельга! Нельга! Зірні, Пярун, на зямлю, упэўніся! І ўсе зірніце!.

П я р у н *(абыякава)*. Ну, зірнуў…

П а м о р а к. І што ты там убачыў?

П я р у н *(зноў глядзіць уніз).* Людзі поўзаюць, як мурашы. Нічога цікавага...

П а м о р а к. А ты што скажаш, Маланка?

М а л а н к а *( углядаецца ў зямлю).* Пачакайце, пачакайце!.. Вянкі быццам ўсе плятуць... з дзеразы і кветак...

З м е й *( пазяхае).* Няма чаго рабіць, дык яны час дарэмна губляюць. Лепш бы паспалі.

П а м о р а к. Спаць потым будзем! А спярша трэба папрацаваць на мяне!. Усе чулі? Га? На мяне!..

П я р у н *( буркліва).* Бач ты, чаго захацеў! Гэта я, Пярун, буду працаваць на нейкага там Паморака?

П а м о р а к. Думай, што кажаш!

М а л а н к а. А я што, так і адразу пагадзілася?

П а м о р а к. Ну, ну! Цікава... цікава... А чаму вы так ваяўніча да мяне адразу паставіліся? Не ведаючы маіх намераў да канца, га?

М а л а н к а. Ты наламаеш дроў, а потом усё звернеш на нас. Скажаш, што гэта мы пагубілі і людзей, і жывёлу.

З м е й. Спа-а-ць... *(Пазяхае).*

П а м о р а к. Спакойна! Спакойна! Вы хоць раз дапамагчы мне можаце?

Паўза. Усе адварочваюцца ад П а м о р а к а.

П а м о р а к. Пярун? Маланка? Змей?

П я р у н.. А што... што рабіць? Гавары. Толькі ж заахвоціць трэба... і мяне, зразумелая справа, і вось іх...

М а л а н к а і З м е й. Канешне!

П а м о р а к. Гэта мяне натхняе, узбадзёрвае.Ух! Разлічваю на вашу дапамогу. Малайцы. А цяпер слухайце і запамінайце! Я павінен разварушыць вас, каб вы нагадалі людзям, хто мы такія ёсць... А то, бач ты, свята надумаліся ладзіць! А ў мяне, а ў вас спыталіся на гэта дазволу? Майце ж гонар!...

П я р у н. Не, быццам, не спыталіся.

П а м о р а к. То-та ж! Не дадзім! Я даўно на людзей зуб маю, яшчэ з таго году... Хацеў памарыць жывёліну, а яны пахаваліся ў лесе, дзень і ноч палілі вогнішчы, каб я не падкраўся. Мала таго, дык яшчэ абкурвалі жывёліну тхарыным мясам... Кідалі на вуголле кавалкі сушанай тхарыны, і смуродзілі... Я даў слова адпомсціць!

П я р у н *(набіваючы сабе цану).* Ты даў ім слова.. А нам што да гэтага слова? Слова нам не падыходзіць... Яго ў кішэню не пакладзеш.

М а л а н к а. Праўда ж. А што нам?.. *(Працягнула руку да Паморака).*

З м е й. На дрэва залезці ці што? *(Абвіў дрэва).*

П а м о р а к. Ты, Змей, далёка не хавайся. Ты будзеш першы мне дапамагаць. Калі Пярун і Маланка яшчэ трохі ўпарцяцца, то з табой, братка, я хутка разбяруся. Нашлю хваробу ці пошасць якую – і скуру тваю прыгожую дзеткі засушаць на розныя ўпрыгожванні. Га? *(Рагоча, здзеклiва і дзікавата).*

З м е й *(спалохана).* А я што? Я нічога. Як усе… *(Споўз на зямлю).* Пажартаваць нельга...

П а м о р а к. Я жартаў не разумею. Май на ўвазе. А цяпер бліжэй да справы. *(Узняў над галавой торбачку).* Тут хопіць срэбра і золата, каб пабудаваць Палац, якога сам Цар не мае.

П я р у н *(пацірае далонямі).* Срэбра, кажаш, золата?

П а м о р а к. Яно, яно.

М а л а н к а. А… а ты не хлусіш, Паморак?

З м е й. Ён ніколі не хлусіць! Так, Паморак?

П а м о р а к *(Змею).* Паглядзі ў маю торбу, ты бліжэй да мяне. Паглядзі.

З м е й *(глянуў у торбу).* Уго-о-о! Пагаджайцеся! Не будзьце дурнямі! Пагаджайцеся, Пярун і Маланка. *(Лісліва).* А мне дасі срэбра і золата, Паморак? Хоць крышачку? Га?

П а м о р а к. Калі заробіш, атрымаеш сваю долю.

З м е й *(скача).* Буду старацца! Буду старацца! Буду старацца!..

П а м о р а к. Ну, згодны?

П я р у н. Добра. Хоць і бяру грэх на сваю душу. Здаралася ў мяне, што я людзей крыўдзіў… вазьму і яшчэ раз грэх на сваю душу. Калі ж грошы трэба. Багацця прагну.

М а л а н к а. А калі Пярун пагадзіўся, то куды ж мне, Маланцы, падзецца?

П а м о р а к. Клічце вецер!

П я р у н. Зараз, зараз будзе і вецер. *(Дзьме з усяе сілы, і з’яўляецца Вецер).*

В е ц е р. Выклікалі?

М а л а н к а. Выклікалі, выклікалі.

В е ц е р. Багата ветру даваць?

П а м о р а к. Як і той раз, калі паваліў дрэвы, пазрываў з хат дахі…

В е ц е р. Зразумела, шаноўнае спадарства!..

П а м о р а к. Не будзе ў людзей сёлета ніякага Купалля. Вецер, слухай сюды…

В е ц е р. Вецер слухае!

П а м о р а к. Як толькі пачуеш мой ражок  першы раз, пачынай дзьмуць... сваволіць... Маланка, а ты аслепіш усіх , калі ражок прагучыць другі раз... Пярун, а калі ражок праспявае трэці раз, то варочай там на небе так камяні, каб ўсё неба доўга грымела-грукатала... Калі чацвёрты раз праспявае ражок, Змей перакуліць камень, які ляжыць на самым высокім беразе ракі, і людзі застануцца без вады. *(Рагоча).* Яны мяне надоўга запомняць! І вас! І вас! *(Працягвае пераможна рагатаць).*

П я р у н. Глядзі ж, Паморак, толькі не абдуры нас.

М а л а н к а. А то знойдзем і галаву адкруцім.

В е ц е р. Нечым пахне... а чым – не зразумею. Быццам чымсьці добрым...

П а м о р а к. Усё будзе як тады. Вы не глядзіце, што з выгляду я стары дзядок, жыць я буду доўга... вельмі доўга... і няўжо ж мне з вамі, сябры мае, аднадумцы, не хочацца жыць у сяброўстве і згодзе... няўжо не хочацца пасядзець з вамі калі-небудзь за адным сталом... *(агідна  пасміхаецца)* і паласавацца райскай ежай?..

З м е й. Я папоўз. Пакуль дапаўзу!.. *(Знікае).*

П а м о р а к. За брудную справу, Пярун! За брудную справу, Маланка! За брудную, але вельмі патрэбную мне справу, Вецер!

Усе знікаюць.

## Карціна другая

На беразе рэчкі. Л ю д з і  плятуць вянкі і спяваюць:

На Купалле агонь гарыць,  
У нашых хлопцаў жывот баліць.  
Няхай баліць – не сціхае,  
Няхай дзевак не займае.  
Там на паповай грушы  
Чорт хлопцаў душа.  
Усіх хлопцаў задушыў,  
Чатыры засталіся,  
Ды на печы качаліся,  
Ды ў сажу мачаліся...

М а к с і м к а. Які прыгожы ў цябе, Алёнка, вяночак!

А л ё н к а. Ой, і праўда?

М а к с і м к а. Вельмі.

А л ё н к а. Гэта я для цябе зрабіла вяночак, Максімка. *(Надзела яму вяночак на галаву).*

М а к с і м к а. Дзякуй табе, каханне маё!

А л ё н к а. А цяпер пабеглі на рэчку разам з усімі вяночкі пускаць па вадзе...

М а к с і м к а. Ага! Пабеглі!

Гучыць ражок. Узняўся моцны вецер, ён шалёна носіцца над зямлёю, вые..

Трымайся, Алёнка, за мяне!

А л ё н к а. Давай схаваемся пад дрэва, перачакаем, пакуль вецер не ўгамоніцца.

М а к с і м к а. Знайшоў час, нягоднік, калі сваволіць!

Хаваюцца пад дрэва. Гучыць зноў ражок. Раптам наваколле асляпіла М а л а н к а. Чуваць перапалоханыя галасы людзей.

А л ё н к а. І мне страшна, Максімка!

М а к с і м к а. Не бойся, Алёнка. Дужы, дужы, каб ты дужэйшы стаў – каб ад ветру не ўпаў!

А л ё н к а. Каб з цябе ваўкі скуру дралі, злы вецер, як ты на нашым свеце дзярэшся!

Гучыць ражок. Ударыў П я р у н, ажно скаланулася зямля.

М а к і м к а. Каб ты лазіў, Пярун, жыватом па гарачай печы!

А л ё н к а. Каб ты лыжкі да роту не данёс!

В е ц е р  вые, М а л а н к а  бліскоча, П я р у н  грукоча... Жах!

М а к с і м к а. Трымайся мацней за мяне, Алёнка!

А л ё н к а. Трымайся, Максімка! *(Абняліся і стаяць моцна на зямлі).*

І раптам зноў стала ціха, сонечна, прыгожа.

А л ё н к а. Глядзі, Максімка, хораша як! Можна бегчы да ракі, вяночкі пускаць...

М а к сі м к а. Ага. Можна.

Прыляцела С а р о к а.

С а р о к а. Не спяшайцеся асабліва на раку. Не паплывуць вашы вяночкі на светлай вадзіцы.

М а к с і м к а. Нешта ты, Сарока, не тое гаворыш?

А л ё н к а. Чаму ж не паплывуць, калі свята сёння?

С а р о к а. Мне багата ведаць не дазволена, але тое, што ведаю, наводзіць мяне на думку, што Змей пракляты ўсю ваду з рэчкі папіў. Ён там круціўся. Я бачыла.

М а к с і м к а. Ваду? Выпіў? Не можа быць!

С а р о к а. Можа, можа. У наш час усё можа быць...

А л ё н к а. Не вер ёй, Максімка! Не вер!..

С а р о к а. Гэта ж хто дазволіў вам мне, Сароцы, не верыць? Ці не сорамна? Усе навіны ў мяне на хвасце.

М а к с і м к а. Пачакай, Алёнка! *(Да Сарокі).* Ды як ён на такое рашыўся, нягоднік? Патрапіцца ён мне, Змей той, калі-небудзь! Галаву адкручу!

А л ё н к а. Што ж цяпер будзем рабіць, Максімка?

М а к с і м к а. Нішто не перашкодзіць нам святкаваць Купалле! Гэта наша свята!

Г а л а с ы:

– Вады няма!..

– Няма ў рэчцы ні кроплі!..

– Прападуць, засохнуць нашы вяночкі...

– Бяда, людзі!..

М а к с і м к а. Я хутка вярнуся. Чакайце мяне. *(Памкнуўся ісці).*

А л ё н а *(кінулася ўслед).* Максімка-а!

М а к с і м к а азірнуўся.

А л ё н а. Ты куды, Максімка?

М а к с і м к а. Пайду свята шукаць, каб вярнуць яго людзям добрым...

А л ё н к а. І я з табой!

М а к с і м к а. А боязна табе не будзе, прыгажуня мая?

А л ё н к а. З табой – не, не будзе! А хоць і будзе, то з табой, Максімка, не так страшна...

Знікаюць.

## Карціна трэцяя

Каля каменя на беразе ракі скача З м е й.

З м е й. Няма вады! Няма! Няма! Няма!.. Толькі адзін я ведаю, як зрабіць, каб яна зноў з'явілася! Але не скажу-у! І мне, і мне Паморак срэбра дасці і золата. Срэбра і золата! Я буду самы багаты Змей!..

З'яўляюцца М а к с і м к а і А л ё н к а.

М а к с і м к а. За срэбра і золата прадаўся, блазнюк?
А л ё н к а. Не падыходзь да яго, Максімка! Ой, які страшны і брыдкі!
З м е й. Кыш адсюль! Кыш! Тут мой пост! *(Сыкае, уецца).* Табе што, хлопча, жыць надакучыла ці што? Ідзіце прэч! *(Махае галавой).* Прэч!
М а к с і м к а. Гэта мы паглядзім, хто каго! *(Кідаецца на Змея).*
З м е й. Я табе дапамагу, гарачая ты галава, апынуцца на тым свеце.
М а к с і м к а. Мне і на гэтым свеце добра. Атрымлівай, паскуднік!
А л ё н к а *( цягне Змея за хвост).* Так яму, так яму!
З м е й. Мне ж балюча-а-а! Ай-я-яй!.. *(Вырываецца).*

Падляцела С а р о к а.

С а р о к а. А то хваліўся, Змей! Хвалько такі!.. Малайчына, Максімка! Бі яго, калашмаць, а я палячу ўсім раскажу, што ты перамог Змея.
М а к с і м к а. Змея перамагчы – толькі палова справы. Нам трэба людзям свята вярнуць.

З м е й уцякае.

С а р о к а. Уцёк Змей! Уцёк! Уцёк!..
М а к с і м к а. Ды бачу. Але далёка ён не ўцячэ, злыдзень!
А л ё н к а. Пабег і не азіраецца. Будзе ведаць. Ой, Максімка, у цябе кроў… *(Выцірае кроў на твары ў Максімкі).*
М а к с і м к а. Змей, мне здаецца, ведае нейкую тайну.
А л ё н к а. Пэўна, так.

М а к с і м к а. І пакуль мы яе не разгадаем, мы нічым не дапаможам людзям.

А л ё н к а. Пайшлі, пайшлі далей… бліжэй да тайны.

Знікаюць.

## Карціна чацвёртая

Да людзей, што сумуюць-бядуюць на беразе ракі, падляцела С а р о к а.

С а р о к а. Чулі?

Г о л а с. Не, не чулі…

С а р о к а. Дык ведайце – Максімка Змея знішчыў!

Г о л а с. Ура Максімку!

Гучыць дружнае «Ура!»

Дык а чаму ж вады няма?

С а р о к а. А вады і праўда няма. Палячу, даведаюся, чаму вады няма. Лётаю, лётаю, а хоць бы хто добрае слова сказаў?..

## Карціна пятая

Вясковыя могілкі. Крыжы. Між іх крадзецца З м е й. Крыжы рыпяць…

З м е й. Што, мяне не пазналі?

Г о л а с з- п а д з я м л і. Чаму поўзаеш удзень, калі ўсе мерцвякі спяць? Марш адсюль!

З м е й. Нешта я цябе , Дрэнны Мярцвяк, не бачу. Ты дзе?

Г о л а с з- п а д з я м л і. Дзе-дзе… Дзе трэба, там і я! Марш адсюль! Каму сказаў? Прыгожы сон бачыў, а ты прыпёрся, тупаеш, гукаеш!..

З м е й. Я зараз… У мяне тут справа адна ёсць… надта важная… Трэба чорную кнігу, у якой напісана, што неабходна зрабіць, каб зноў вада з'вілася ў рэчцы, пад мёртвы чорны камень пакласці.. *(Круціць галавой па баках).* Ніхто, выпадкова, не падглядае? Быццам, няма. Вось і добра. *(Схаваў чорную кнігу).* Ну, працягвайце спаць, мерцвякі. Змей папоўз далей. *(Знікае).*

## ДЗЕЯ ДРУГАЯ

### Карціна шостая

Лясная палянка. На ёй М а к с і м к а і А л ё н к а.

А л ё н к а. Я стамілася, Максімка.

М а к с і м к а. Нічога, пацярпі яшчэ крышачку. Пацярпі.

Ідуць далей. Насустрач ім – М у д р ы Д з е д.

М а к с і м к а. Добры дзень, дзядуля!

А л ё н к а. Добры дзень!

М у д р ы Д з е д. Маё шанаванне, родненькія! Куды шлях трымаеце, калі не сакрэт?

М а к с і м к а. Ды які ж сакрэт, дзеду? Бяда ў нас здарылася.

А л ё н к а. Так, так. Вады не стала ў нашай рэчцы, вяночкі не можам пусціць, каб паплылі...

М а к с і м к а. Вось і ходзім, шукаем, куды вада падзелася...

А л ё н к а. А яе няма і няма.

М а к с і м к а. Нам Змея злавіць трэба... бакі яму памуліць. Быў жа ў нашых руках, быў! Ды ўцёк! Кажуць, быццам бы ён усю ваду і выпіў.

А л ё н к а. Ды ён, а хто ж яшчэ? Забіць яго трэба.

М у д р ы Д з е д. Э не, дзеці мае. Ну, заб'еце вы Змея. І што далей? Не ведаеце? Бачу, што гэта так... бо тайна застаецца ў Змея пад скурай. А яе, тайну тую, трэба ўзяць хітрасцю. Абхітрыць трэба. Вось!

А л ё н к а. А... а як, дзеду?

М а к с і м к а. Ты толькі скажы, што рабіць, а мы – заўсёды! Мы пастараемся!..

М у д р ы Д з е д. Я параю вам, так і быць. Толькі з адной умовай – нікому не расказваць, што пачуеце ад мяне.

А л ё н к а. Не будзем. Слова!

М а к с і м к а. Ні за што!

Да іх неўпрыкмет падкралася С а р о к а, села паводдаль, навастрыла слых.

М у д р ы Д з е д. Вам трэба схадзіць ноччу на могілкі...

А л ё н к а. Н… не пайду. Б… баюся.

М у д р ы  Д з е д. Будзе страшна, не пярэчу. Але іншага выйсця няма. Пройдзеце на сярэдзіну могілак, там ляжыць такі ж вялізны чорны камень, што і на беразе ракі… яны падобныя, бы дзве кроплі вады… Таму што яны – родныя браты, блізняты, так-так… Адзін з іх, той, што на беразе ракі, – жывы, а той, да якога пойдзеце, – мёртвы… не бойцеся таксама яго.

А л ё н к а  трымціць.

На могілкі трэба ісці прама цяпер, завідна, сесці пад кусцік і дачакацца ночы, а потым, як толькі вылезуць з дамавін усе нябожчыкі і пачнуць весяліцца, вам трэба непрыкметна прашмыгнуць за чорны камень, падняць яго і ўзяць там чорную кнігу, на якой белай фарбай напісана, што трэба зрабіць, каб зноў вада з’явілася ў рацэ…

А л ё н к а. Ты ўсё запомніў, Максімка?..

М а к с і м к а. Так, так!..

М у д р ы  Д з е д. Асабліва тут і запамінаць няма чаго.

С а р о к а *( сама сабе).* Паляцела. Людзі прагнуць навін. *(Знікае).*

М у д р ы  Д з е д. Але вам, як ні дзіўна, памогуць самі ж тыя, хто не хоча, каб вы сёння весяліліся. Дапамогуць Пярун, Маланка і Вецер.

М а к с і м к а. Як гэта, дзеду?

А л ё н к а. Ці-ка-ва-а… Ой, не магу… зуб на зуб не трапляе. А яшчэ на могілкі… да нябожчыкаў ісці… Ой, жудасна як!

М у д р ы  Д з е д. Ідзіце на могілкі прама цяпер. Пярун, Маланка і Вецер адпачываюць… а як толькі яны зноў пасыпяць на зямлю з неба грукат, як зноў засвішча вецер і нагоніць хмар ды забліскае маланка, – стане  цёмна, як ноччу…

А л ё н к а. Цяпер, здаецца, мне ўсё зразумела.

М а к с і м к а. Цудоўна!

М у д р ы  Д з е д. …і нябожчыкі, хоць і дзень на дварэ будзе, павылазяць з дамавін і будуць весяліцца.

А л ё н к а. А, можа, дзеду, забраць лепш кнігу цяпер?

М у д р ы  Д з е д.Э не, цяпер не забярэш, хоць яе Змей і паклаў пад камень. Чаму, цікава?

М а к с і м к а. Так, так.

А л ё н к а. Ага.

М у д р ы  Д з е д. Калі на дварэ светла, на кнізе ляжыць рука вельмі злога чалавека, які даўно памёр, але пры жыцці  шмат гора нарабіў людзям… забіваў ён і людзей, і скаціну… Завуць яго Дрэнны

Мярцвяк. І пачывае ён каля каменя, і ўвесь час трымае руку на чорнай кнізе. Ён дае яе толькі Змею, каб той змог вычытаць у ёй, як зрабіць тую ці іншую кепскую справу. Калі ж Змей не верне кнігу пад камень, то ніхто з памерлых ніколі не зможа выбрацца з ямін... Жадаю вам, сябры мае, поспехаў. А я пайшоў далей... можа яшчэ дзе каму дапамагу добрым словам. *(Знікае).*

М а к с і м к а. Я пайду адзін.

А л ё н к а. І я! І я!. І я!..

М а к с і м к а. Куды табе? Трымціш уся, бы асінавы ліст.

А л ё н к а. А... пай...ду-у... Ця... ббе... ад... днаго не ад... ад.. адпушчу!..

М а к с і м к а. Дай руку.

Зноў узняўся В е ц е р, бліскоча М а л а н к а, грукае П я р у н. М а к с і м к а і А л ё н к а, узяўшыся за рукі, знікаюць.

## Карціна сёмая

Бераг ракі. Да людзей падляцела С а р о к а.

С а р о к а. Ой, што я чула, што я чула!

Г о л а с. Гавары хутчэй, можа і сапраўды прыемная навіна ў цябе на хвасце?

С а р о к а. Ды ёсць, ёсць. Будзе вам вада, будзе. Паплывуць вяночкі. Мудры Дзед падказаў Максімку і Алёнцы, што трэба рабіць... Трэба нейкую чорную кнігу пад чорным каменем на могілках сцібрыць... там рэцэпт запісаны, як зрабіць, каб зноў вада з'явілася.... Палячу, пагляджу, як яны будуць тую кнігу выцягваць з-пад каменя... *(Знікае).*

З'яўляецца В е ц е р.

В е ц е р. Бач, што задумалі! Не атрымаецца! А Сароцы – дзякуй вялікі... за хвост, на якім навіны разносіць. *(Смяецца).* Балбатуха-а-а!

## Карціна восьмая

Цемра. Там-сям свецяцца агеньчыкі. М а к с і м к а і А л ё н к а прыходзяць на могілкі. Рыпяць дрэвы... крыкі мерцвякоў... гуллівае рэха... і раптам пачынаюць хістацца крыжы, з'яўляюцца м е р ц в я к і... Некаторыя дамавіны плаваюць у паветры. Яны, мерцвякі, дужа

страшныя істоты, і пры гэтым самых розных узростаў – відаць, што яны і там, на тым свеце, растуць. З усіх мерцвякоў асабліва вылучаецца Д р э н н ы  М я р ц в я к. Высокі, кашчавы, замест аднаго вока тырчыць салома...

Д о б р ы  М я р ц в я к. Музыку-у!

Д р э н н ы  М я р ц в я к. А трасцы табе! Надакучыла мне ўжо ўся гэтая музыка! А калі біцца будзем? Кроў пускаць калі будзем? Дзе мой нож?

Д о б р ы  М я р ц в я к. Табе, Дрэнны Мярцвяк, не дагадзіш. Учора ты хацеў музыку, а сёння – усё наадварот: біцца пажадаў.

Д р э н н ы  М я р ц в я к. А я такі.!..

М а к с і м к а  і  А л ё н к а  схаваліся за дрэвам, назіраюць за мерцвякамі.

М а к с і м к а. Вунь камень. Вунь. Бачыш?

А л ё н к а. Бачу. Далёка... І мярцвяк каля яго сядзіць.

М а к с і м к а. Цішэй. Могуць заўважыць.

Д р э н н ы  М я р ц в я к. Зусім сапсаваўся ў мяне настрой. Давядзецца і сапраўды, Добры Мярцвяк, скакаць пад тваю дудку. Грац!

Грае музыка. М е р ц в я к і  скачуць, і гэта нагадвае жудаснае відовішча...

М а к с і м к а. Пара. Больш зручнага выпадку можа не быць.

М а к с і м к а  і  А л ё н к а  крадуцца да каменя. На іх ніхто не звяртае ўвагі. Вось і камень. Нарэшце чорная кніга ў руках М а к с і м к і. Але ў той момант, калі яе ўзяў хлопчык, чорны камень пачаў страляць у розныя бакі вогненнымі пырскамі, і на гэта адразу звярнулі ўвагу мерцвякі.

З'яўляецца і В е ц е р.

В е ц е р. Вас абакралі, ёлупы! Даганяйце хутчэй!

М е р ц в я к і  падбеглі да каменя.

Д о б ры  М я р ц в я к. Няма чорнай кнігі.

Д р э н н ы  М я р ц в я к.  Дагнаць зладзеяў! Дагнаць і падаць іх мне! У любым выглядзе!..

М а к с і м к а  і  А л ё н к а  ўцякаюць, колькі ёсць моцы. За імі гоняцца мерцвякі. Стаіць страшэнны гул. Крыху паводдаль з’яўляецца М у д р ы  Д з е д.

М у д р ы  Д з е д. Трэба дапамагчы Максімку з Алёнкай. А то бяды не мінуць. Дзе там Пеўнік? *(Прыклаў руку да вуснаў, пашэптам кліча).* Пеўнік, Пеўнік! З’явіся хутчэй і пракукарэкай, бо варта табе  пракукарэкаць усяго толькі адзін раз, і мерцвякі пазбавяцца  сваёй адзінай сілы... яны зноў вернуцца ў свае магілы...

З’яўляецца П е ў н і к.

П е ў н і к. Я тут, дзядуля.

М у д р ы  Д з е д. Малайчына, Пеўнік.

П е ў н і к . Я ўсё чуў. Дзе яны? Ага, бачу. Зараз, зараз. Ку-ка-рэ-ку-у!

М е р ц в я к і  раптам знерухомелі, застылі на адным месцы, бы ўкапаныя, і пападалі ніцма, як падкошаныя. Ажно раздаўся выбух: б-бах!..

М а к с і м к а. Дзякуй вам, дзядуля і Пеўнік.

А л ё н к а. Здорава выручылі нас. Маглі б дагнаць.

М у д р ы  Д з е д. Не, не дазволілі б. Выручылі. *(Максімку).* Загляні, загляні, братка Максім, у чорную кнігу і прачытай, што трэба зрабіць для таго, каб зноў вада з’явілася ў рацэ.

Прыляцела С а р о к а.

С а р о к а. Навіны ёсць, а? Штосьці малавата, малавата навін...

А л ё н к а. Ляці прэч, Сарока. Навіны ж не блішчаць... А ты хапаеш іх, зладзейка. Ледзь нам усю справу не сапсавала сваёй балбатнёй.

М а к с і м к а. Прэч!

С а р о к а. Падумаеш! Абыдуся і без вас! *(Знікае).*

А л ё н к а *(Максімку).* Чытай, чытай, Максімка.

М а к с і м к а *(чытае).* Трэба камень перавярнуць на другі бок.

А л ё н к а *(пляскае ў далоні).* Ура-а-а!

М у д р ы  Д з е д. Усё быццам бы проста, але калі не ведаеш, то ўсё простае – складанае… Спяшайцеся да каменя, бяжыце, бяжыце, а я паціхенечку таксама на свята патупаю.

А л ё н к а. Прыходзь жа, дзядуля, абавязкова.

М а к с і м к а. І ты, Пеўнік, таксама.

М у д р ы  Д з е д. Будзем, будзем. Чакайце нас.

П е ў н і к. Ку-ка-рэ-ку-у!

## Карціна дзевятая

Бераг ракі. Ля каменя. З'яўляюцца М а к с і м к а і А л ё н к а. Заўважыўшы іх, З м е й схаваўся за камень.

М а к с і м к а. Зараз мы яго…

М а к с і м к а  і  А л ё н к а  спрабуюць перавярнуць камень на другі бок, але на іх шляху стаў З м е й.

З м е й. Не дам! Наш камень! Мой!..

М а к с і м к а. Ах ты, гад! Сыйдзі з дарогі!

А л ё н к а. Ну, каму сказалі?!

З м е й *(залез на камень).* Не атрымаецца. Ведаю, што хочаце зрабіць. Што, і чорная кніга, скажаце, у вас?

М а к с і м к а. Як бачыш! *(Паказаў кнігу).* Табе яна больш не спатрэбіцца!..

З м е й. Прапалі! Прапалі! Зусім прапалі!..

М а к с і м к а. Не будзеце больш людзям зло рабіць.

А л ё н к а. На кожным кроку.

М а к с і м к а. А ну сыйдзі, сказаў! *(Хапае Змея, патрос, кінуў вобзем).* Выпусціў дух… Няхай тут паляжыць. На сонейку. Я потым з ягонай скуры раменьчык зраблю. А табе, Алёнка, чаравічкі. Раз-два, узяліся! *(Перавярнулі камень на другі бок, і зацурчала вада).*

З'яўляюцца людзі. Г а л а с ы:

– Вада!

– Вада з'явілася!

– Ура -а!

– Вялікі дзякуй Максімку і Алёнцы! Нават Змея яны не пабаяліся!

Л ю д з і  весяляцца, пускаюць вяночкі па вадзе, паляць вогнішча.

С а р о к а. А я што гаварыла? А я што гаварыла?

А л ё н к а. Памаўчы хоць трошкі, зладзейка. Свята ж у нас! Хіба не бачыш?

С а р о к а. А чаго гэта ўсе стараюцца мне рот затыкнуць? Хм, і сказаць нельга... Калі ж у мяне работа такая.

Падыходзяць М у д р ы  Д з е д  і  П е ў н і к.

М у д р ы  Д з е д. Ёсць, ёсць волаты на нашай зямлі. Яны хоць і з выгляду не надта дужыя, але багатую душу маюць і стараюцца кожнаму яе хоць трошкі даць... хоць часцінку...

П е ў н і к. А я ведаю, пра каго ты, Мудры Дзед, гаворыш?

М у д р ы  Д з е д. Хіба?

П е ў н і к. Пра Максімку і Алёнку.

М у д р ы  Д з е д. Ну, а пра каго ж яшчэ? Давай, Пеўнік, і мы будзем з табою спяваць.

Усе  с п я в а ю ц ь:

Русалачка-купалачка
Ды на моры купалася,
Край беражэчку сушылася,
Ды дачка ў мамкі прасілася:
– Да пусці, мамка, пагуляці,
Бо мне моладцаў не відаці.
Ой, мамка, дачкі не пускала
Да ў камораньку замыкала.
Да ў камораньке акенечка,
У акенечка відненечка,
Дзе мой любы пахаджае
Да з нялюбаю размаўляе.
– Дай мне, любы, руцяны вянок,
Што б яна яго не знасіла,
Як яна мяне разлучыла.

### Карціна дзесятая

На хмарках сядзяць П я р у н, М а л а н к а  і В е ц е р. П а м о р а к  ходзіць па зямлі, ён не ў гуморы.

П а м о р а к. Гультаі! Абібокі! Вам толькі б цукеркі бясплатныя есці! Гэта бачыце? *(Трасе торбачкай).* Паглядзіце і будзьце задаволенымі! Вы, нягеглыя, не зарабілі ніводнага грама ні срэбра, ні золата. І нават чорную кнігу не зберaглі, да людзей трапіла... І гэта ж трэба столькі глупстваў адразу, за адзін дзень, нарабіць?

П я р у н. Ды стараліся...як маглі.

М а л а н к а. Не ўсё... кхе-кхе... ад нас залежыць. Чалавек, аказваецца, мацней і за мяне, і за Пяруна...

П а м о р а к. «Мацней», «стараліся»... Мацней за мяне нікога няма на зямлі. Запомніце гэта! Я – Паморак!..

М а л а н к а. Дык і рабі шкоду адзін людзям, чаму тады да нас звяртаешся?

П я р у н. Разумна. Дужа разумна. Ды і што ён можа адзін?

П а м о р а к. Дармаеды!

В е ц е р. Ну, ну. Твайго яшчэ я нічога, колькі і жыву, не еў.

П а м о р а к. І не будзеш!

М а л а н к а. А Змей, дарэчы, дзе?

П а м о р а к. Той і зусім слабы. Таму і скуру з яго, ідыёта, знялі.

В е ц е р. І з табой так, Паморак, будзе. Папомніш мяне.

П а м о р а к *(рагоча).* Умарылі! Знайшлі каго палохаць! Паморака! Мяне! Я – жывучы! Я тысячы гадоў буду. Амаль што вечна. Як і вы.

М а л а н к а. Не, ты сабе галаву звернеш.

П я р у н. І нас, бач ты, ублытаў у свае ганебныя справы.

П а м о р а к. Не захацелі ў царскім Палацы жыць, дык сядзіце на хмарах. А я патупаў далей... буду адзін сваю брудную справу рабіць.

П я р у н. Гад ты, Паморак!

В е ц е р. Пошасць!

М а л а н к а. Каб у тваёй барадзе чарвякі гнёзды парабілі!

П а м о р а к. Сам ведаю, хто я. Не хвалюйцеся за мяне. Я адзін такога нараблю, што ахнеце. А з вамі спраў больш мець не буду.

П я р у н. Шуруй, шуруй, пакуль не раскалоў цябе на дзве часткі. Каб не свята сёння, я б табе паказаў, як воўк авечку трасе.

П а м о р а к. Жывіце! *(Знікае)*

М а л а н к а. І навошта мы былі пагадзіліся людзям свята сапсаваць?

П я р у н. Добра, што хоць цяпер апомніліся, паразумнелі. Лепш позна, чым ніколі.

В е ц е р. А Змею туды і дарога.

М а л а н к а. Давайце будзем глядзець на зямлю і любавацца, як людзі там Купалле святкуюць... як яны веселяцца, пацяшаюцца... Сядайце зручней на маю хмарку, Пярун і Вецер. Разам весялей...

М а л а н к а, П я р у н і В е ц е р сядзяць на адной хмарцы, глядзяць на зямлю і калышуцца, бы на арэлях...

**Карціна адзінаццатая**

М а к с і м к а і А л ё н к а ў руху. Спыняюцца.

М а к с і м к а. Не можа быць, каб Паморак далёка збег?!
А л ё н к а. Хаваецца недзе, паразіт. Зноў без Сарокі не абыдзешся.
М а к с і м к а. Трэба сапраўды да яе звяртацца.
А л ё н к а. Яна, можа, ведае...
М а к с і м к а. І праўда, сароку не перавыхаваеш...
А л ё н к а. Ды і не трэба, відаць. Як без яе?..
М а к с і м к а. Сарока, Сарока! Ты блізка, далёка?

З’яўляецца С а р о к а.

С а р о к а. Я тут. Ну, што там зноў? *(Плюнула*). Клюнула не тое... зуб заскабіла. Ну, дык слухаю.
М а к с і м к а. Паморака шукаем. Трэба раз і назаўсёды пакончыць з ім.
А л ё н к а. Каб больш пад нагамі не блытаўся.
С а р о к а. І рада б служыць, ды пакуль не магу парадаваць. Але буду мецъ на ўвазе. Пільнасць сваю пастаўлю ў поўную баявую гатоўнасць.

З’яўляецца Б а б у л ь к а. З кіёчкам.

М а к с і м к а. А гэта хто такая?
С а р о к а. Куды тупаеш, бабуля-хадуля?
П а м о р а к *(перакінуўся бабуляй).* У тую вёску, дзе няма паморку... *(Ідзе далей).*
С а р о к а. Хых, бабця! Нават не затрымалася. Бабкі пагаварыць любяць, а яна, бачце, панеслася-я... Нячыста тут!..
М а к с і м к а. Пачакайце! А чаму яна сказала... «у тую вёску, дзе паморку няма?»

А л ё н к а. І мне цікава.

С а р о к а. А мне, як заўжды, больш цікава, чым вам усім разам.

М а к с і м к а. Мне здаецца, што гэта... Паморак? Гэта ж ён, каб не трапіцца нам на вочы, ператварыўся ў старую бабу.

С а р о к а. Я паляцела... людзям расказваць... расказваць.... расказваць... *(Знікае).*

М а к с і м к а і А л ё н к а даганяюць П а м о р а к а. Ён якраз пераходзіць балота па кладцы.

М а к с і м к а. Глядзі ж, бабулька, не ўтапіся ў балоце! *(Спіхнуў Паморака ў багну).*

П а м о р а к. Нягоднік! Р... ратуйце, хто ёсць паблізу! Пярун! Вецер! Выпацкаюся! Бараду замараю!..Ма...ма..а...ааа...

М а к с і м к а. Пабоўтайся, пабоўтайся. Табе карысна.

А л ё н к а. Туды табе і дарога!

М а к с і м к а і А л ё н к а абняліся.

М а к с і м к а. Цяпер можна, Алёнка, не толькі пра Купалле думаць, але і пра наша вяселле...

А л ё н к а. Ой, што сказаў! Пабеглі лепш да ўсіх на бераг ракі!.. А то свята скончыцца, а мы і не пабачым яго!

М а к с і м к а. Пабеглі!

Даплывае свята песнямі, музыкай, вясёлымі галасамі людзей...

Зацямненне.

## Карціна дванаццатая

На прызбе сядзіць Д з е д М а к с і м.

Г о л а с Б а б к і А л ё н ы. Максім, пянёчак стары, ты дзе падзеўся? Пірагі есці няма каму!

Падыходзіць старая да старога.

Б а б к а А л ё н а. Вось дзе ён, мой старэнькі і міленькі. Заюшыўся і маўчыць. Пірагоў нагатавала, клічу, клічу, а ты і не падаеш голасу.

Д з е д  М а к с і м. Пачакай, пачакай з пірагамі, мая прыгажуня!... Тут не да пірагоў пакуль. Тут справы больш сур'ёзныя. Я толькі што ў дзяцінстве сваім пабываў...

Б а б к а  А л ё н а. Няўжо? А божухны! *(Успляснула рукамі)*. Дык і я ж таксама!

Д з е д  М а к с і м. І Паморака дапамагала мне ў балота спіхнуць?

Б а б к а  А л ё н а. А то як жа! Хіба ж ты адзін без мяне справіўся б? Ды ніколі!..

Д з е д  М а к с і м. Вось дзівосы дык дзівосы ў рэшаце! Скажы каму – не павераць. Дык, а што ж тады далей было, помніш?

Б а б к а  А л ё н а. Помню, помню, Максімка.

Д з е д  М а к с і м. То раскажы вось усім... а то я ўжо і забыўся... мазгі пракурыў...

Б а б к а  А л ё н а. Выбраўся Паморак з багны, каб ён спрах. Жывучы, гад!.. Спалілі яго потым людзі, што нават костачак не засталося. Але нечысць такая, аказваецца, і ў агні не гарыць. Згарыць – ажыве. Аднак людзі больш не паміраюць ад паморка. Бо збег ён, кажуць, далёка-далёка і жыве як і кожны злыдзень за сінім морам, за далёкімі гарамі недзе паміж небам і зямлёй... бо на неба такіх не пускаюць і на зямлі месца ім няма...

Д з е д  М а к с і м. Вось, браткі, такія ў нас пірагі... А мая старая дужа смачныя іх пячэ... Адразу ж і бягу іх есці... А хто будзе есці пірагі, той будзе маладзец... Ды ўжо і казцы канец!

Заслона.

**Змест**

Мая жонка хоча замуж
Дошкі
Тайна чорнага каменя